

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

ANŽE PUREBER

Beneški mit

Razvoj ter uporaba s posebnim ozirom na humanistično zgodovinopisje

Diplomsko delo

Mentor: docent dr. Dušan Mlacović

Univerzitetni študijski program
prve stopnje: Zgodovina

Ljubljana 2017

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 30. september 2017

Anže Pureber

Kazalo

Izveček / Summary.....	4
Uvod.....	5
Beneški mit.....	7
Sakralni aspekt	12
Politična stabilnost	15
Podoba plemstva ter njihova izraba mita	30
Mit na tujem ter pojav »antimita«	35
Zaključek.....	42
Literatura	44

Izveček / Summary

Beneški mit – Razvoj ter uporaba s posebnim ozirom na humanistično zgodovino

Diplomsko delo obravnava beneški mit kot enega izmed temeljev politične moči Beneške republike. S pregledom humanističnega pisanja o beneški zgodovini raziskuje različne teorije o izvoru in razvoju tega mita, ki je kot propaganda služil beneški državi za širjenje svojega vpliva. Predstava Benetk kot najlepšega in najboljšega mesta in beneške države kot ideala republiških vrlin, potrjenih s strani Boga, je pomagal beneškemu plemstvu, da si je utrdil mesto na političnem zemljevidu Evrope in še stoletja navdihoval tako umetnike kot politike. Je pa beneški mit služil tudi za stabiliziranje notranjepolitičnega življenja ter ohranjal ravnovesje med patriciji, *popolom* in tretjim, unikatnim slojem beneške družbe, *cittadini*.

Ključne besede: Beneška republika, beneški mit, politična struktura, širjenje vpliva, državna ideologija.

The Myth of Venice – its Development and Use with special focus on Humanist Historiography

This undergraduate thesis is exploring the myth of Venice as one of the foundations, by which the political power of Venetian state was built on. With an analysis of humanist historiography on Venetian history it looks for the source of the myth and how it developed. The myth served as propaganda for the Venetian state, with which they spread their influence abroad. The vision of Venice as the city of beauty and power, and of Venetian state as an ideal of republican virtues, confirmed by God, helped the Venetian nobility to make its mark on the political map of Europe. This vision continued to inspire artists and politicians for centuries. However, the myth also served as a tool of stabilizing the state within, as it gave balance to three classes of Venetian population – patricians, the *popolo* and a class, unique to Venice, the *cittadini*.

Key words: Republic of Venice, myth of Venice, political structure, spread of influence, state ideology.

Uvod

Benetke so od nekdaj s svojo lepoto, močjo ter statusom, ki so ga uživale, navduševale ter navdihovale opazovalce. Tudi ta diplomska naloga je na nek način zgolj fascinacija o fascinaciji. Beneški mit, to, kar so moderni zgodovinarji oklicali skupek zgodb, naukov ter dogem Beneške republike, je pomemben faktor pri raziskovanju beneške zgodovine, saj nam ponudi zanimiv vpogled na sliko, s katero so se Benečani tako radi predstavljali.

Zgodovinarji dajejo beneškemu mitu v svojih raziskovanjih vedno več poudarka ter skušajo skozi mit bolje razumeti beneško družbeno mentaliteto. V obdelani literaturi se je zlasti humanistični historiografiji najbolj posvetil Edward Muir v svojem delu *Civic ritual in renaissance Venice*, zato sem se med pisanjem nanj najbolj naslanjal. Za raziskovanje mita ter socialne zgodovine sem se oprl še na pisanje Donalda Quellerja, Dennisa Romana ter Iaina Fenlona. Želel bi si, da bi lahko obdelal še dela Gine Fasoli, ki jo vsi omenjeni avtorji zelo pogosto citirajo, vendar njena dela žal niso prevedena v angleščino. Frederic C. Lane pa je s svojim monumentalnim delom *Venice: A Maritime Republic* služil kot temelj za politično, ekonomsko ter ostalo faktografsko zgodovino Beneške republike. Želel bi izpostaviti tudi problem pridobitve literature o Beneški republiki v slovenskih knjižnicah. Osrednja humanistična knjižnica Filozofske fakultete sicer dela na razširitvi literature na to temo, vendar je bilo potrebno med pisanjem naloge kar nekaj temeljnih knjig naročiti iz tujine in se žal marsikateri tudi odreči.

Charles Rose je razdelil mit na tri glavne značilnosti: ideja o svobodi, superiornost politične strukture, ter vrline plemstva.¹ Tudi sam sem jedro te diplomske naloge oblikoval iz treh podobnih sklopov. Po začetni predstavitvi samega mita sem se najprej osredotočil na sakralno življenje. Prepletanje božjega z državnim je institucijam potrjevalo še večjo veljavo, predstava o Benetkah kot o božjem mestu pa je pomembna za razvoj beneške mentalitete. Poleg tega se v tem elementu skriva tudi eden izmed možnih začetkov samega mita. Prva dva aspekta, ki jih je ločil Rose, sem združil v eno poglavje ter skušal predstaviti pomembnost stabilne politične strukture pri uveljavljanju mita tudi v tujini ter razvoj mita skupaj z državnimi institucijami in v spektru državnih interesov. V tretjem delu se posvečam še

---

¹ Donald E. Queller, *The Venetian patriciate; reality versus myth* (Champaign, Illinois, 1986), 3.

najvišjemu sloju patricijev, ki so vodili republiko, ter imeli veliko vlogo pri oblikovanju ter razširitvi mita. Za konec sem želel predstaviti še element »antimita«, kot ga imenuje Gina Fasoli, nekakšne retorične reakcije na idealiziranje beneške ureditve.

Zaradi obsežne teme sem se skušal posvetiti zlasti vprašanju, kako se je mit razvijal, kako se je uporabljal, ter kje se je začel. Osvetliti sem želel tiste kroge humanistične historiografije, ki so bili za razvoj ter širitev mita najbolj zaslužni.

Beneški mit

Lepota, pobožnost, vera, svoboda, miroljubje ter republika so bili temelji, na katerih so se vzpostavili ideali, ki so jih moderni zgodovinarji poimenovali »beneški mit«. Njihov pomen ter posamezne dele so opisovali že renesančni in humanistični pisci, saj jih je bilo moč najti v vseh elementih političnega ter družabnega življenja - od umetnosti, glasbe in zapisov do tradicij ter ritualov. Te elemente najdemo v vseh slojih beneške družbe, od majhnega, a vplivnega sloja patricijev, do najnižjih državljanov. Čeprav se mit v petnajstem in šestnajstem stoletju že dodobra izoblikuje, se njegovi zametki porajajo že pred tem. Petrarka tako že sredi 14. stoletja opisuje veselje ter ponos Benečanov ob njihovi zmagi na Kreti. Med drugim pravi, da so Benetke sicer trdno grajene iz marmorja, a stojijo na še trših temeljih družbene sloge, obkrožene s soljo Mediterana, in da so še posebej varne zaradi modrih odločitev. Take zapise so Benečani čislali ter na njih osnovali prepričanja o starodavni moči svoje republike, ki se je zrcalila ter širila v pisanju ljudi, kot sta denimo Gasparo Contarini ter Paolo Sarpi.²

Lepota mesta, ki je dobesedno zgrajeno na morju, je bila ena izmed prvih ter pomembnejših razlogov za navdušenje tujih obiskovalcev. Friulški odposlanec Cornelio Frangipane je v govoru dožu Francescu Donaju sredi 16. stoletja hvalil Benetke in njeno neprimerljivo lepoto in varnost, jo oklical za mirno in bogato prestolnico svobode, ter, takoj po nebeškem Raju, za najboljši kraj v vesolju.³ V hvali ni zaostajal niti ambasador iz Belluna, Paolo Novello, ki je za sedem čudes antičnega sveta vzel kar najboljše lastnosti Benetk. Med drugim denimo lokacijo v zavetju izliva reke Lido, s čimer je dejstvo, da so mesto gradili tam, tako da je lahko živelo v sožitju z naravo, oklical za prerokbo, ki je napovedovala nesporno moč in oblast Benetk.⁴

Naravna lepota okolice je bila še bolj poudarjena z navdihujočo arhitekturo mesta, kipi in spomeniki. Središče mesta, kjer je celoten izkaz moči ter lepote dosegel vrhunec, je bil glavni trg Piazza San Marco. Ta lepota je bila od nekdanj vir ponosa Benečanov. V ikonografiji šestnajstega stoletja je dosegla vrhunec s simbolnim prikazom obmorskega mesta kot Venere, rojene iz morske pene, in je bila od nekdanj stalnica v retoriki ter prikazu Benetk. Ob

---

² Edward Muir, *Civic ritual in renaissance Venice* (Princeton, 1981), 21-22.

³ Muir, *Civic ritual*, 14.

⁴ Ibid., 15.

renesančnem prebujanju antičnih idealov ter filozofij tako ni presenetljivo, da so imele prav te podobe Benetk pomembno vlogo v razvoju mita. Zaradi neoplatoničnega prepričanja o lepoti kot dokazu notranjih vrlin ter stabilnosti, ki izvirajo iz nje, so tedanji pisci domnevali, da je socialno in politično življenje znotraj republike v korelaciji z njeno zunanjo lepoto in dosežki.⁵

Prav njihovi zapisi, polni presežkov ter hvaljenja, predstavljajo največjo nevarnost za zgodovinarje, ki se posvečajo raziskovanju beneške zgodovine in njene politične ter družbene ureditve. Vse prepogosto je bila renesančna retorika preveč osredotočena na sporočanje slike, ki so jo Benečani spretno ustvarili v stoletjih svojega obstoja, kot pa realnih dejstev o notranjih kontradikcijah republike. Temu je delno nasedel tudi Jacob Burckhardt, ki je v svojem temeljnem delu *The Civilization of the Renaissance in Italy* ustvaril klasično sliko Benetk, ki jo poznamo še danes. Avtor govori o skrivnostni ter neponovljivi državni tvorbi, ki ni poznala turbulentnih razhajanj znotraj stabilnega političnega vodstva, ki je potrebe svojih državljanov postavljala na prvo mesto in stkala neločljivo vez enakopravnosti ter solidarnosti med ljudstvom in tistimi, ki so mu vladali. Trdi tudi, da pred njo še nobena druga država ni pokazala takšne skrbi za svoje državljane, tako tiste doma, kot tudi tiste, ki so interese republike zastopali v tujini.⁶

V Benetkah so humanistično gibanje vodili pisci iz višjega sloja. To so bili izobraženi ter uspešni patriciji, prokuratorji svetega Marka, ambasadorji, podestati, poveljniki beneških flot in ostali ljudje, ki jim je bilo v interesu, da sami sebe prikažejo mogočne ter polne antičnih vrlin. To so bili politiki in trgovci. Njihove kronike, polne patriotskega zagona, družinske zgodovine, hvalnic, pesmi in ostale umetnosti, so bile način ohranjanja in širjenja patricijskega mita v Benetkah. Na ta način se je mit razširil tudi v tujini. Uradni zgodovinarji nam pogosto podajo mit v vsaj malo okrnjeni podobi. Mnogi menijo, da je bil prvi uradni zgodovinar Benetk Marcantonio Sabellico, ki je bil učen humanist, a vseeno v službi republike, saj je znal v svoji retoriki ohraniti dovolj tradicije, da je zadovoljil tudi propagandne interese oblasti.⁷

---

⁵ Ibid., 15.

⁶ Ibid., 13-14.

⁷ Queller, *The Venetian patriciate*, 5-6.

Tako so raziskave o »beneškem mitu« postale osredotočene na ločevanje dejstev od retorike ter iskanje resničnega stanja. Mnogo sodobnih raziskav si je med seboj kontradiktornih. Zato se moramo pri poskusu mišljenja Benetk še posebej opreti na zgodovinska dejstva oziroma dogodke, ki jih lahko neodvisno potrdimo tudi pri drugih piscih. Dejansko je potrebno beneško zgodovino gledati kot študijo ideologije, nekakšno obliko protonacionalizma ter patriotizma. Majhna, tesno povezana skupina beneških državljanov je ustvarila podobo, ki je mnogokrat preseгла velikane starega sveta, kot so Atene ter Rim, in bila navdih za sodobnike; vzor prave renesančne republike, ki je presegel celo meje Evrope.⁸ Ta podoba, ki jo imenujemo beneški mit, je s svojo široko zastopanostjo postala izredno vzdržljiva ter zasidrana v naših predstavah o Beneški republiki.⁹

***

Patriotski miti so v zgodovini pogost pojav. Firenze, pomembno mesto za raziskovanje beneškega mita, so se tri stoletja pred navdušenjem nad beneškim, razvijale znotraj svojega mitološkega okvirja, ki govori o Firencah kot sestri velikega Rima in kot o novem Jeruzalemu na prehodu tisočletja. Miti so iskali antične izvore mest, plemstva in političnih vrlin, služili so za poveljevanje vpliva mesta ter poudarjali bodisi naravne lepote ali družbene posebnosti, bodisi večjo družbeno stabilnost, miroljubje ali spretno diplomacijo, karkoli je že bil trenuten ponos prebivalcev. Miti so bili prisotni v državah ne glede na njihovo velikost, od majhnega San Marina, ki je v petnajstem stoletju politično razdrte Italije obdržal svojo neodvisnost ter se ponašal s svojo večno svobodo, do velikih državnih tvorb, kot je na primer Francija, ki naj bi ležala na božji zemlji (*terra sancta*). Tudi moderne države, npr. Združene države Amerike, osnovane na temeljih zgledovanja po antičnih institucijah, polagajo svojo čistost ter nepremagljivost na »mladost« svoje države.¹⁰

Ena izmed glavnih funkcij mitov je bila podati plemstvu avtoriteto za izvrševanje svoje oblasti. Vodilni sloji pogosto ustvarijo mite, ideologije, ali pa preprosto laži, da bi upravičili svojo prevlado. Če so v tem uspešni, ti miti ali ideologija utrjujejo zavest elite ter pripomorejo k podreditvi nižjih slojev. Kljub temu pa Alain Dufour opozarja, da na te mite

---

⁸ Muir, *Civic ritual*, 22-23.

⁹ Queller, *The Venetian patriciate*, 3.

¹⁰ Muir, *Civic ritual*, 55.

vseeno ne smemo gledati samo kot na instrument uveljavljanja moči višjih slojev, saj niso ustvarjeni zgolj z njihove smeri, temveč so skupek kolektivnega razumevanja lastne subjektivitete vseh pripadnikov družbe. Ideologija je ekskluzivno produkt politično in po izobrazbi močnejše elite, mit sam, ki ideologijo utemeljuje, pa pripada širši množici.¹¹ Miti se ne postavljajo v prihodnost, kajti s tem bi dosegli le funkcijo utopične ideje, temveč so zasidrani v preteklosti ter imajo oprijemljive elemente v sedanosti. V primeru beneških elit, pa tudi številnih drugih, so bili miti iz preteklosti tako uporabljeni za izpostavljanje trenutne namišljene ali resnične dekadence, in so služili kot instrument v poskusu izboljšanja tega stanja.¹²

Zgodovinarji skušajo mite uporabiti kot način razumevanja mentalitete kulture, ki jo raziskujejo, saj lahko tako razumejo, kako so ljudje tistega časa dojemali svoj svet ter svoj prostor v njem. Potrebno je tudi raziskati, če se je - ter na kakšen način -, ta pogled spreminjal oziroma ostajal statičen. Če se raziskave zgodovine lotimo na tak način, moramo biti zlasti pozorni na dve nevarnosti. V prvi vrsti ne smemo postati čustveno ali intelektualno ujeti v sam mit, čigar namen je nagovarjati nekaj globljega in neracionalnega na psihološki ravni. Skozi mite lahko zgodovina doseže osebni in duhoven pomen, ki ga drugače morda ne bi mogla. To se lahko preprosto vidi na primeru Kristusa ali Mohameda: oba sta bila zgodovinski figuri, vendar njuna pomembnost leži v mitih ter zgodbah, ki so nastali iz njunega življenja, in obema dali mnogo širši pomen ter značaj. Potrebno je tudi razumeti, da mit ni nič manj resničen kot druga empirična dejstva ekonomske in družbene zgodovine. Cilj raziskovanja mita torej ni zgolj iz njega izluščiti zgodovinska dejstva, temveč je cilj tudi iskanje zgodovine mita kot manifestacije človeške domiselnosti in načina opazovanja skupinske mentalitete.¹³ Leo Marx je zapisal, da če hočemo razumeti družbo in kulturo v celoti, moramo razumeti, kako globoko je bila zaznamovana s tem, kako so ljudje znotraj nje gledali na svet in nase, vendar moramo hkrati razumeti, kako nezanesljivi so lahko ti pogledi.¹⁴

***

---

¹¹ Ibid., 56-57.

¹² Queller, *The Venetian patriciate*, 15-16.

¹³ Muir, *Civic ritual*, 56.

¹⁴ Ibid., 56

Reinterpretacija beneške zgodovine na podlagi republikanskih ter tradicionalnih tem je padla na Andrea Navagero, Giambattista Egnazia, Andrea Mocenigo in na enega izmed morda najpomembnejših humanističnih piscev beneške zgodovine ter družbe, Gaspara Contarinija, reformističnega pripadnika intelektualnega kroga okoli doža Andrea Grittija. Contarini je bil zelo priznan član beneške elite.¹⁵ Duhovno oživitev in dobro oblast je videl kot neločljivi, saj je zagovarjal, da preoblikovanje Cerkev ni možno brez podpore dobre in strukturirane stabilne oblasti, kar naj bi bilo lahko uporabljeno tudi v politiki republike. Zanj politika v svojem bistvu ni bila pragmatično preračunavanje, temveč filozofija, in je tako imela moralne cilje. Turbulentni časi vojne z combrajsko zvezo so ga spodbudili, da je iskal moralno preobrazbo za Beneško republiko, podobno, kot jo je iskal tudi v Cerkvi. Našel jo je v legendah o nastanku Benetk in v tem mitu zgradil podlago za politično regeneracijo republike. Njegovo delo *De magistratibus et republica Venetorum* iz zgodnjih dvajsetih let šestnajstega stoletja je postalo široko brano v več jezikih ter začelo funkcionirati kot podlaga za analize beneške oblasti. Prav iz tega dela tudi Gaeta črpa idejo za enega izmed aspektov svoje analize – »mit mešane vlade«. Politično stabilnost je pripisal dobremu ravnotežju med različnimi političnimi institucijami ter zakoni, ki so v njegovih očeh preprečevali ustvarjanje strank ter spletkarjenje v senatu in drugih telesih. Zagovarjal je, da je vedno boljše, če višje položaje zasedejo starejši, bolj izkušeni ljudje. Tako je ustvarjanje politične strukture polagal na temelje modrih prednikov, v katerih je videl utelešenje antičnih, ter s tem tudi humanističnih vrlin.¹⁶

Potrebno je tudi razumeti, da niso bili Contarini in njegovi humanistični sodobniki tisti, ki so oblikovali mit kot politično ideologijo beneške republike. Bili so zgolj tisti, ki so mit kodificirali in koherentno izoblikovali v idejo, ki je bila stoletje bistvo mentalitete beneškega patriciata, in prepletena v beneško dojemanje njihovega prostora na svetu.¹⁷

---

¹⁵ Iain Fenlon, *The Ceremonial City; history, memory and myth in renaissance Venice* (New Haven, Connecticut, 2007), 327; Queller, *The Venetian patriciate*, 11.

¹⁶ Muir, *Civic ritual*, 30-32; Queller, *The Venetian patriciate*, 10-11.

¹⁷ Muir, *Civic ritual*, 31.

Sakralni aspekt

Vera je v mitu igrala pomembno vlogo, saj so Benečani že samo z arhitekturo in umetnostjo navzven svetu sporočali svojo pobožnost in s tem svoje vrline. Mesto je hranilo posmrtno ostanke evangelista Marka, imelo ogromno cerkva, cerkvene redove ter svojo pobožnost izkazovalo tudi z dobrotelostjo, ki je bila prepletena v vsakdanje življenje in bit mesta. Odpor proti Turkom je povečeval Benetke kot krščanski branik pred tujimi osvajalci, čeprav so Benečani, vse v interesu razvoja trgovine, s Turki skozi zgodovino večkrat tudi sodelovali. Benečani so se pogosto postavljali kot božji izbranci, predani z božjo milostjo. Že humanistični pisec Giovanni Caldiera je opisal vrline – vera, upanje in dobrot, na katerih naj bi temeljile republikanske vrline ter tako združil poslušnost republiki s poslušnostjo Bogu. S tem je bila pobožnost v Benetkah poenotena s patriotizmom. Dva večja simbola, s katerimi so se ljudje ponašali, sta bila povezana in sestavni del tako države, kot cerkve. Republika je bila država, ki je delovala z božjim blagoslovom, bazilika Svetega Marka na trgu Svetega Marka pa je bila center političnega, družbenega in duhovnega življenja v mestu. Državne institucije in družbena ureditev so s tem dobile božji značaj, nekakšno božjo usodo, kar je morda pripomoglo tudi k tradicionalnim ter konservativnim pogledom Benetk ter pomembno prispevalo k ohranjanju obstoječega stanja in poslušnosti državljanov, še posebej v času, ko so bile ostale republike ter državne tvorbe bodoče Italije soočene s turbulentnimi spremembami.¹⁸

Pomembnost sakralnega aspekta poudarjata zgodovinarja Hans Conrad Peyer in Gina Fasoli, ki polagata izvor beneškega mita v leto 827 ali 828, ko je dož Giustiniano Participazio sprejel posmrtno ostanke svetega Marka kot darilo dveh beneških trgovcev z imeni Tribunus di Malamocco in Rustico da Torcello.¹⁹ Ostanke sta pretihotapila iz Aleksandrije. To povezovanje beneške družbe s svetim Markom, na podoben način, kot je Vatikan povezan s svetim Petrom, je pripeljal do tesne zveze identitete svetnika ter mesta, kjer drug od drugega prejemata vrline in dobre lastnosti. Že Ivan Diakon, ki je pripadal krogu okoli beneškega doža, v svojem pisanju o zgodovini Beneške republike postavi prav to povezavo ter blagoslov svetega Marka za podlago uspeha in svobode republike. Sveti Marko je postal tudi praktični

---

¹⁸ Ibid., 16.

¹⁹ Fenlon, *The Ceremonial City*, 13.

simbol beneške oblasti, kar se kaže v kultu njegovega čaščenja, ki so ga Benečani vpeljali tudi na osvojeno ozemlje *Stato da Mara*, na primer na Kreto leta 1211. Ta kult čaščenja je imel globoko politično noto, saj so morali na dan svetega Marka recitirati hvalnice beneškemu dožu. Gina Gasoli trdi, da so ti patriotski izkazi dosegli vrhunec v štirinajstem stoletju.²⁰

Te recitacije nakazujejo, da je sveti Marko postal tudi nekakšen simbol doževne pozicije, ter tako dal podlago za povezovanje politične strukture in njenih služb z deloma versko vsebino, ki se je skozi liturgične ter civilne rituale v naslednjih stoletjih vedno trdneje zasidralo v beneško dojemanje lastne subjektivitete.²¹

Dož Andrea Dandolo je v svoji knjigi iz štirinajstega stoletja z naslovom *Chronicon Venetum* pisal o povezavi svetega Marka in širše beneške okolice. Opisuje denimo Markov obisk Ogleja, kamor naj bi ga poslal sveti Peter. Tam naj bi tudi blagoslovil svojega učenca Hermagorasa, ki je po Markovem odhodu ostal v Ogleju in postal prvi škof province Benečije ter Istre. Tega obiska ne podpira noben drug zgodovinski vir ali kakšen drug dokaz. Tako obstaja velika verjetnost, da je dož spretno izrabil zgodbo, ki je podajala Benetkam naklonjen odgovor o razdvojitvi ozemlja po shizmi iz leta 606, ko se je oglejski patriarhat razdelil na dva dela, enega pod nadzorom Ogleja, ter drugega pod nadzorom Gradeža, v katerega so bili vključeni tudi otoki beneške lagune. Ta zgodba, mešanica dejstev ter mitologije, je nastala v karolinški dobi ob sporu med Oglejem ter Benetkami o interesni sferi, s čimer niso bili postavljeni zgolj temelji oglejskega patriarhata, temveč so bili kasneje uporabljeni tudi kot podlaga za razvoj beneškega mita.²²

Po prejetju posmrtnih ostankov svetega Marka leta 828/9, so Benečani zamenjali svojega obstoječega zavetnika, Teodora Stratelatesa ali Teodora iz Herakleje, s čimer se je zgodil tudi premik na politični pogled Benetk. S tem, ko so zamenjali grškega bojevnika, mučenika in zavetnika, pomembnega v vzhodni Cerkvi, s katoliškim evangelistom, so se vedno bolj odmikali od vpliva Bizanca, ter se začeli povezovati z zahodom ter bolj zahodno miselnostjo. Teodor nikoli povsem ne izgine iz beneške stvarnosti, vendar kljub pridobitvi njegovih posmrtnih ostankov v dobi doža Marca Dondola leta 1267, nikoli ne postane tako

---

²⁰ Muir, *Civic ritual*, 23-24.

²¹ Fenlon, *The Ceremonial City*, 16-17.

²² *Ibid.*, 9.

pomemben simbol, kot je bil sveti Marko. Njegove ostanke so sicer shranili v cerkvi San Salvatore in so bili del manjših procesij ter praznovanj tudi v naslednjih stoletjih.²³

Da pa so Benetke res pravi kraj za hranitev posmrtnih ostankov svetega Marka, pričajo zgodbe o njegovem potovanju po teh krajih, saj naj bi ga nevihta prisilila k prenočevanju na enem izmed otokov lagune, pozneje poznanem kot Rialto, prav na mestu, kjer so kasneje postavili baziliko sv. Marka. Medtem ko je spal, naj bi se mu v sanjah prikazal angel ter mu z besedami: »Pax tibi, Marce. Hic requiescat corpus tuum,« zapovedal mesto večnega počitka.²⁴

Versko življenje ter udejstvovanje prebivalstva na verskih procesijah ob praznikih in pri mašnih obredih naj bi po mnenju mnogih zgodovinarjev doprineslo k medrazredni slogi, saj so se ob takšnih priložnostih na skupnem mestu zbrali tako revnejši, kot bogatejši sloji, ter na tej ravni stkali tesnejše vezi.²⁵

---

²³ Ibid., 12-13.

²⁴ Ibid., 15-16.

²⁵ Dennis Romano, *Patricians and Popolani; the Social Foundations of the Venetian Renaissance State* (Baltimore, Maryland, 1987), 8.

Politična stabilnost

Pomemben aspekt mita predstavlja ideja o beneški svobodni, miroljubni republiki. Za Benečane svoboda ni pomenila le osebne svobode, temveč tudi neodvisnost njihove države, za katero so trdili, da ni bila nikoli pod tujo oblastjo. Leta 1640 je Scipione Feramesca Benetke primerjal z Atenami, Sparto, Rimom, Firencami, Genovo ter drugimi državami, ter jih oklical za edino republiko, rojeno v svobodi. To svobodo ter neodvisnost naj bi upoštevali ter potrjevali nešteti papeži in cesarji. To naj bi dosegli z vrlinami svojih voditeljev (*virtú*), pravicami (*ragioni*), zakoni (*legislazione*) in običaji (*consuetudine*).²⁶ Feramesca kot potrjevalca neodvisnosti postavi cesarja in papeža, s čimer še enkrat nakaže na pomembnost vere v življenju tedanjih Benetk.

Girolamo Priuli je zapisal: »Non est vivere extra Venetiis.« Benečani so se predstavljali za enega izmed najvarnejših mest, kjer so trgovci in njihovo blago varni pred roparskimi pohodi sovražnih vojsk, k čemur je pripomogla lega mesta, ki je služila kot naravna obramba, zato prebivalstvo ni bilo v stalnem strahu pred vojno ter njenimi tegobami, države pa niso ogrožali notranji spori.²⁷

Čeprav so se pri svojem delovanju raje kot na silo svoje vojske ter mornarice prvenstveno zanašali na diplomacijo, svojega pomorskega imperija niso osvojili ter držali v rokah samo z besedami. Kljub temu je politično stabilnost tako doma, kot na osvojenih ozemljih zagotavljala hierarhično urejena in točno zasnovana struktura administrativnih uradov ter političnih teles. Politično življenje je slonelo na manjši skupini patricijev - plemičev, za katere je veljalo, da niso samo modri in pravični, temveč da resnično delajo za dobrobit vseh državljanov ter za dobro prihodnost republike.

Povsem na vrhu hierarhije je stala ena oseba – dož, ki je bil izvoljen in imel mesto v vseh glavnih političnih telesih ter simbolno predstavljal oblast republike, v pravnem smislu pa naj bi predstavljal samo *primus inter pares* znotraj plemstva. *De facto* je imel veliko večjo moč, odvisno od osebnih interesov ter njegovih političnih vezi. Jedro vodstvene politične strukture je predstavljal veliki svet, v katerega so spadali vsi plemiči, starejši od 25 let. Svet je

---

²⁶ Muir, *Civic ritual*, 17.

²⁷ *Ibid.*, 18.

predstavljal glavno volilno telo, ki je izbiralo magistrate za ostale pravne, administrativne in zakonodajne položaje v republiki. Vsakodnevne posle senata je urejal senatski kolegij, ki so ga sestavljali dož, njegovi svetovalci in trije odborniki, znani kot *savii*. Naloge kolegija so bile diplomatske, kolonialne, pomorske ter ceremonialne zadeve. Povsem ločeno telo, izvzeto iz te hierarhije, je bil svet desetih, ki je imel pravo moč. S sistemom vohunov, policije in velike pravne moči nad državnimi zadevami so skupaj s kolegijem dejansko vladali republiki. Prokuratorji svetega Marka so, podobno kot dož, svojo funkcijo opravljali celo življenje, imeli ogromno ekonomsko moč kot upravljavci darov, dani baziliki, ter imeli veliko moč kot člani sveta desetih.²⁸

***

Mnogi zgodovinarji umeščajo najpomembnejši čas za razvoj mita ter s tem tudi beneške miselnosti, v štirinajsto stoletje. V tem obdobju so se Benetke vedno bolj odmikale od bizantinskih vplivov ter se obračale proti zahodu in ostali Italiji, kar se pokaže že v sami umetnosti ter vzpostavitvi ideje Benetk kot »novega Rima«, pravega dediča Rimske republike ter kasneje tudi cesarstva.²⁹ To ni bilo nič nenavadnega, saj so tudi mnoga druga zgodnjesrednjeveška mesta iskala povezave z veličino rimskega imperija oziroma pobožnostjo Rima ali Jeruzalema. Pomembna mesta, ki so v tistem času uporabljala podobno retoriko, so bila denimo Milano, Pavia ter Konstantinopol.³⁰ A šele pisanje humanističnih zgodovinopiscev, ki so Benetkam podali resnično neoklasicistični pečat, in v republiki videli obuditev antičnih idealov ter vrlin, je dokončno izoblikovalo beneški mit v petnajstem ter zlasti šestnajstem stoletju.³¹

V tem obdobju pride do sprememb uporabe mita za bolj politične namene. Razloge za to lahko iščemo v stanju, v katerem se je znašla Beneška republika na prehodu iz petnajstega v šestnajsto stoletje. Leta 1499 je beneško odločnost ter moč močno pretresel poraz beneškega ladjevja v pomorski bitki proti Otomanom pri Zonchuiu, s čimer so izgubili vpliv na mnogih grških otokih, ki so bili ključnega pomena za beneško trgovanje z vzhodom. Prav tako so v tem času iz Aleksandrije prišle novice o portugalskih ladjah, ki so v iskanju novih trgovskih

---

²⁸ Ibid., 19-21.

²⁹ Ibid., 24; Fenlon, *The Ceremonial City*, 326.

³⁰ Fenlon, *The Ceremonial City*, 326.

³¹ Muir, *Civic ritual*, 25.

poti za stimulacijo trgovine skušale doseči primat v trgovanju z začimbami na vzhodu, čemur Benetke niso mogle več konkurirati. Čeprav so se ekonomske posledice tega dogajanja začele kazati šele v naslednjem stoletju, je to dogajanje močno zamajalo domače prepričanje o trgovinskem primatu na Levantu.³²

Hkrati je prišlo tudi do spremembe pogleda na beneško republiko s strani ostalih sil, saj je beneško širjenje po kopnem, njihovo oblikovanje t.i. *terraferme*, ki se je po smrti Cesara Borgie sunkoma razširilo po Romanji, vzbudilo strah pred beneškimi ambicijami obuditve rimske države v obliki sodobnega italijanskega imperija, kar je pripeljalo do ustanovitve cambraiske zveze. Povezali so se Francija, Španija, Sveto rimsko cesarstvo, Papeška država in mnoga italijanska mesta, ter 14. maja 1509 pri Agnadellu prizadejali ogromen poraz beneški vojski. Sledilo je priključevanje velikega ozemlja, ki je bilo nekoč pod Benečani, nasprotniku. Benetke so se znašle v slabem položaju in se začele pripravljati na obleganje, do katerega pa ni nikoli prišlo, saj so po sedmih letih vojne izbruhnili nesoglasja med članicami, kar je omogočilo ponovno razširitev beneške republike. Pred tem je pritisk poraza prisilil vladajoči razred do samorefleksije in reforme njihovega političnega in diplomatskega pristopa ter ureditve. Plemstvu so se s tem hudim porazom uničile podobe nepremagljivosti, kar jih je tudi prisililo v spremembo miselnosti. Mnogi, tudi tedanji dož Leonardo Loredan, so v porazu videli božjo kazen za vse grehe in dekadentne navade, ki so se razširile v mestu.³³

Prav to vojno s cambraisko zvezo zgodovinarji, med drugim tudi Federico Chabod, Franco Gaeta, Aberto Tenenti, Felix Gilbner in Gaetano Cozzi, postavljajo za ključno točko nadaljnjega razvoja beneške družbe in odnosa do uporabe ter širjenja mita.³⁴

Chabod tako opisuje spremembo diplomatske igre, do katere je prišlo z ambicijami Francije in Svetega rimskega cesarstva po nadzoru nad teritoriji v Italiji, ki se je hitro pokazala, ko je v devetdesetih letih petnajstega stoletja Francija napadla in osvojila Milano. S tem je nakazala, da severna Italija povsem prehaja v interesno sfero Francozov in Habsburžanov. Za razumevanje stanja v tedanji Evropi so bili pomembni tudi Otomani, ki so v tem času obnovili vojno na več frontah ter začeli s pohodi proti severu. Italijanska mesta so

---

³² Ibid., 26.

³³ Fenlon, *The Ceremonial City*, 326.

³⁴ Muir, *Civic ritual*, 27.

prišla v položaj, kjer niso več mogla ignorirati ambicij velikih sil. Tudi Benetke niso v tistem trenutku mogle več pričakovati, da bodo lahko vplivale na evropsko dogajanje z isto mero, kot so pred tem lahko vplivale na italijansko. Tako so se Benečani obratno sorazmerno z izgubo svoje dejanske politične moči umaknili v zavetje svojega mita, ki se je v tem času preoblikoval ter večal. Čeprav sodobni zgodovinarji (Gaeta) upoštevajo, da se je mit razvijal v pisanju različnih avtorjev skozi stoletja, naj bi prav to obdobje, vključno z vojno s cambraisko zvezo ključno vplivalo na razvoj mita. Brez tega turbulentnega obdobja bi se verjetno širil veliko počasneje, ali pa se morda niti ne bi do te mere nikoli izoblikoval. Za Gaeto tako mit ni bil ne utopične sanje, niti izvrstna propaganda vladajočega razreda, da bi si povečal svojo moč, temveč zbirka prepričanj in dogem, v katere so beneški državljani dejansko verjeli in so bili del njih ter njihovega vsakdana.³⁵ Poleg vojne s cambraisko zvezo so k rasti mita pripomogle tudi spodletele vojaške akcije v južni Italiji med leti 1527 in 1529 ter lakota in epidemija kuge doma.³⁶

Felix Gilbert in Gaetano Cozzi sta se v svojih delih bolj posvetila strukturnim spremembam znotraj elite, in jih obravnavala kot pokazatelje družbenih sprememb ter zavedanja mita. Oba sta opazila vedno večjo neenakost in neslogo znotraj najvišjega razreda ter republiški institucijami. Tako Gilbert piše o plemiški večini, ter manjši oligarhični skupini pripadnikov senata, med katerimi so se izmenjevale najvišje državne funkcije. Vojna s cambraisko zvezo je omogočila povečanje premoženja in vpliva v birokraciji ter vedno večjo koncentracijo moči te peščice ljudi. Cozzi opazi podobno spremembo razmerja moči med dvema večjima sodnima ustanovama, *avogadorio di comùn* in svetom desetih, pri katerih so se prekrivala določena sodna pooblastila. *Avogadoria* je tradicionalno zagotavljala pravno enakost med velikaši, ki pa je to moč izgubila v korist sveta desetih, ki je vedno bolj zagovarjal in varoval interese oligarhije, katere člani so bili tudi sami. To je pripeljalo do zmanjšanja enakosti pred zakonom, večjo avtoriteto izbrancev ter nekonsistentno izvajanje kaznovalne politike. Kljub temu pa te spremembe koncentracije moči niso prinesle institucionalnih sprememb, kot je to značilno za ostala italijanska mesta, kar je še bolj podkrepilo sliko politične stabilnosti Beneške republike. Tako se je širjenje mita o harmoniji, sožitju in sodelovanju med republiški institucijami ter pravičnim pravnim sistemom

---

³⁵ Ibid., 27-28.

³⁶ Fenlon, *The Ceremonial City*, 326.

povečevalo obratno sorazmerno z dejanskim stanjem prevlade manjše skupine ljudi in zametki avtokracije. Tako lahko na pisanje humanističnih zgodovinopiscev gledamo tudi kot na poskus razumevanja družbenih in političnih sprememb.³⁷

O vzrokih vojne med Benetkami in cambraisko zvezo je Luigi da Porto, tedanji pisec iz Vicenze, pisal v svojih dnevnikih o politiki in filozofiji ter opisal dogajanje med vojno. Pripadniki zveze naj bi bili zavistni do lepote in bogastva Beneške republike, zato so želeli pokoriti njihove ambicije in težnje po širitvi svojega vpliva na kopnem. Da Porto prikaže dva različna pogleda na Benetke. Tisti klasičen, o mestu enakosti, pravice, vrline ter lepote, doda še drugo plat. Poda opazke o tiraniji, večanju ozemeljske lakomnosti, nesposobnosti ter korupcije. Sicer je v svojem pisanju večinoma ostal zvest Benetkam, vendar je nakazal probleme znotraj beneške družbe in menil, da če želijo Benečani preživeti, se morajo vrniti k boljšim navadam svojih prednikov, kar pa je bilo v tistem času v Benečiji najbrž kar splošno prepričanje.³⁸

Ob pomembnih političnih dogodkih v sedemdesetih in osemdesetih desetletjih šestnajstega stoletja so se dogajali še drugi politični dogodki, ki so plemstvo prisilili, da so še bolj goreče zagovarjali republikanske svoboščine. V šestnajstem stoletju je prišlo do spopada med sekularnim renesančnim republikanstvom ter duhovnem, protireformacijsko naravnanim monarhizmom. Beneška republika je iz tega boja izšla kot najboljši primer sekularne, republiške alternative. Nenasilni obrati v vodstvu v letih 1582 in 1583 so prerodili svet desetih ter zamenjali starejše člane oligarhične klike, imenovane *vecchi*, ki so izvirali iz bogatih rodbin, z mladimi in do reform dovezetnimi senatorji, imenovali *giovani*, kar je v politično življenje prineslo nov zagon za republikanstvo.³⁹ Proti starejši oligarhiji so se postavili na svoj način. Ker niso imeli oblikovanega svojega programa, so začeli z oviranjem kandidatov za pomožni zbor (*zonta*) sveta desetih, ki je štel med štirideset do petdeset članov, in katerega moč je bila konkurenčna senatu. Njihov uspeh je pripeljal do zmanjšanja moči sveta desetih, moč pa je prehajala na senat. Vendar pa so te položaje zasedali isti možje, tako da je kljub

---

³⁷ Muir, *Civic ritual*, 29.

³⁸ *Ibid.*, 29-30.

³⁹ *Ibid.*, 32-33.

temu, da so se politične institucije navzven preoblikovale, realna moč ostala v več ali manj istih rokah.⁴⁰

Nove ljudi je podpiral pisec Paolo Paruta, ki je zagovarjal aktivnejšo politiko na podlagi republikanskih vrlin, kot je na primer pacifistična politika in večji poudarek na diplomaciji. Do tega je prišel zgledujoč se po slovesu Benetk kot miroljubne tvorbe, se pravi iz beneškega mita. To so bili njegovi poskusi obraniti vrline aristokracije ter republiške strukture, a je Benetke s tem potisnil v ideološko nasprotovanje papeškega Rima.⁴¹

S pisanjem humanističnih zgodovinarjev in njihovih intelektualnih naslednikov je bil mit o beneški vladi vpisan v ideologijo republikanstva in čeprav sta bila tako mit, kot sama ideologija produkt Benetk, v resnici niso izražala dejanskega stanja beneškega političnega življenja. Ideja je postala prevelika. Zato je za zgodovinarje tako nujno pogledati preko humanistične retorike v realnost beneškega življenja. Po mnenju zgodovinarjev je Paolo Sarpi oblikoval aspekt mita o republikanski svobodi v najbolj izoblikovano ideološko obliko in s tem oblikoval tudi miselnost, ki so jo nasprotniki monarhizma sprejeli po celem zahodnem svetu.⁴²

Niso pa vsi zapisi o političnem stanju v republiki pozitivni. Eden glavnih kritikov beneškega vladajočega razreda, Domenico Morini, ki je bil tudi sam del plemstva, je v svojem delu *De bene instituta re publica* svojo vizijo utopične in idealne republike, kar bi Benetke lahko bile, primerjal z njihovo realnostjo. Izpostavil je beneško lakomnost po ozemljih *terraferme* ter vseprisotno nabiranje bogastva. Pohlep ter lakomnost je postavil za glavna krivca zatona republike, zato je predlagal, da bi se iz vlade izločilo trgovce, saj naj bi bili ti najbolj podvrženi delovanju v lastne interese. Želel je tudi, da bi se volilna moč za višje položaje prestavila na senat, pri čemer bi veliki svet lahko volil le še nižje uradnike. Predlagal je tudi, da bi se oklestilo avtoriteto doža. V teh predlogih je videl tudi rešitev korupcije in sicer z glasovanjem na položajih.⁴³

---

⁴⁰ Ibid., 35-36.

⁴¹ Ibid., 32-33.

⁴² Ibid., 33.

⁴³ Ibid., 34.

Nasprotja znotraj vladajočega razreda so v šestnajstem ter zgodnjem sedemnajstem stoletju še naprej naraščala, in med leti 1628-1629 prerasla v notranjepolitično krizo. Renier Zeno je bil eden izmed pripadnikov vplivne oligarhične klike, ki so mu nižji plemiči sledili, ko jih je na svojo stran spravil leta 1625 v davčnih sporih s *savii* ter bil zaradi tega tudi izgnan iz mesta. Ko se je leta 1629 vrnil s podporo iz velikega sveta, je takoj začel s spodkopavanjem avtoritete oligarhije, zlasti doža Giovannija Cornera. Kot glavni retorični element je uporabil primerjavo realnega stanja velike korupcije ter že izpopolnjenega beneškega mita o pravičnosti ter enakosti. Dož naj bi po njegovem mnenju prekršil svojo zaprisego (*promissione ducale*), ko je izvedel nepotizem ter svojim sinovom podelil visoke vladne in diplomatske pozicije. Prav eden izmed doževih sinov je bil tudi vpleten v poskus atentata na Zena, kar je samo še zaostriло že tako napeto politično ozračje. Veliki svet je sklenil blokirati izvolitve kandidatov oligarhov v svet desetih in vrnitve teh članov sveta, ki so zaključevali mandat, v senat.⁴⁴

Na tem primeru se lepo pokaže cikličnost državnih funkcij. Elita znotraj elite je nenehno menjala najvišje funkcije ter s tem držala oblast v svojih rokah. Manj močna ter manj bogata, a številčnejša skupina plemičev jih je v tem sporu s pravnimi sredstvi ovirala. Obe strani sta se vedno bolj zapirali in postavljali druga proti drugi, situacija je deeskalirala šele ko se je v spor vmešala sredinska stranka pod vodstvom Nicole Contarinija, ki je prepričal Zena, da se umakne iz političnega življenja. To dogajanje je spodbudilo nastanek skupine, ki naj bi načrtala reformo sveta desetih, vendar se na koncu ni zgodilo nič. Vendar pa je ta prikaz nesloge dobro naslikal nesoglasja med mitom in realnim stanjem neenakosti ter korupcije Beneške republike. O teh dogodkih priča Zuan Antonio Venier, ki v svojem delu, v katerem opiše zgodovino sveta desetih, prikaže Benetke kot politično družbo na robu propada, raztrgano v sporih med majhno skupino bogatih patricijev ter revnejšimi, ki so brez pravega vpliva in kot republiko, ki ji vlada anahronistična elita. Venier je kljub takemu stanju še naprej podpiral zmerno stranko ter menil, da je potrebno ohraniti sloves Benetk zavoljo mednarodne slike in vpliva, pa čeprav na račun neenakosti ter nesvobode znotraj aristokracije.⁴⁵

---

⁴⁴ Ibid., 36.

⁴⁵ Ibid., 37.

Tu vidimo, da se je mit uporabljal ne samo pri grajenju zunanjepolitične podobe republike in kot orodje diplomacije, temveč tudi kot politični element pri notranjepolitičnih sporih ter pri dejanski samoregulaciji vrlin in moralne držbe znotraj beneške elite. Morda pa je na mestu vprašanje, ali so te mite uporabljali le kot retorični element oziroma potrditev svojih vrlin, ali pa so bili to res ljudje, ki so nesebično delali za dobro republike. Čeprav so mnogi pisci, ki so tudi sami pripadali beneški aristokraciji, hvalili svoje kolege iz vladnih vrst, vemo, da je bilo realno stanje daleč od tistega, ki ga je opevala slava beneškega mita.

***

Pomemben faktor v beneškem političnem ter družbenem življenju je bil poseben fenomen, manjši sloj državljanov, nekakšna elita nižjega sloja, *cittadinijev*, ki je prav tako kot višji sloj predstavljal okoli 5 odstotkov prebivalstva.⁴⁶ Te ne moramo upoštevati kot nekakšen srednji razred, saj je bil njihov položaj zaščiten z zakoni, ne s premoženjem. Contarini postavi enega izmed temeljev družbene sloge in medrazrednega povezovanja ter enakosti tudi na *cittadine*. Ti so imeli posebne ekonomske, družbene in birokratske privilegije, ki so jim odprli možnosti opravljanja določenih funkcij v civilni upravi, nižjih slojih diplomatske službe, notarstvu, trgovini in medicini. Ko se leta 1297 višji sloj s *serrato* zapre, razred *cittadinijev* ostane odprt. V njega lahko vstopi vsak, tudi tujec, če živi določeno dobo v mestu, je zaposlen v častitljivem poklicu, in pravočasno ter v celoti plačuje davke. Kdor izpolnjuje te pogoje, se lahko prijavi za pridobitev posebnega statusa. Vendar pa se tudi ta razred znotraj ločuje. Del je pripadal posebni skupini *cittadini originarii*, katere člani so prihajali iz družin, ki so se ponašale z generacijami, presluženimi v državnih funkcijah kot sekretarji velikih svetov, notarji ali diplomatski odposlanci.⁴⁷ Na vrhu tega sloja je bil veliki kancler, ki je bil pomembna figura v mnogih državnih protokolih ter je imel ceremonialen vpliv nad vsemi plemiškimi magistrati, razen nad dožem ter njegovimi sorodniki, doževimi svetovalci in prokuratorji. Za opravljanje svoje funkcije je kancler prejel formalno umestitev in sprejem v funkcijo ter pravico do javnega pogreba, nosil je značilno vijolično haljo, dostop naj bi imel

---

⁴⁶ Romano, *Patricians and Popolani*, 29.

⁴⁷ Muir, *Civic ritual*, 38.

do državnih skrivnosti ter bil vodja svojega razreda. Contarini to funkcijo poetično opiše za princa navadnih državljanov.⁴⁸

Izredno pomemben faktor *citadinijev*, ki jim je prinesel ugled in spoštovanje v beneški družbi, je bila njihova koristnost in znanje. Govorimo o razredu birokratov in sekretarjev, ki so bili v nekaterih primerih že od rojstva, in to več generacij, vzgajani za te službe. Vrhovni kancler jih je imel pravico imenovati v številne svete, pisali in ohranjali so državne spise, itn. Tako so najbrž imeli *cittadiniji*, ki so svoje mandate opravljali tudi po več let, v primerjavi s patriciji, ki so mandate pogosto menjali tudi po nekaj mesecih, veliko večji vpogled na delovanje državnih institucij na dnevni ravni, kot njihovi nadrejeni. Na ta način je tako ta razred profesionalnih birokratov ohranjal delovanje državnega aparata in bil velik del državne službe.⁴⁹

Cittadini so bili del še enega aspekta beneškega mita, ki je povezan z duhovnostjo ter skrbjo za sočloveka, saj so predstavljali vodstvo *Scuole Grandi* in bogatih ter prestižnih dobrodelnih bratovščin, ki so imele nalogo oskrbovanja revnih, dobrodelnost, oskrbovanje mož za galeje, oskrbovale in finančno podpirale pa so tudi bolnišnice, prispevale za javne procesije ter podpirale umetnike v mestu. Sicer so bili del *Scuole Grandi* lahko tudi ostali državljani, vključno s plemiči, vendar je vodstvo pripadalo sloju *citadinijev*. Prek te ustanove so upravljali z velikimi vsotami denarja ter bili posredniki med razredoma. Prav tej eliti *cittadinov* se pripisuje zasluga za harmonijo med razredoma, *Scuola Grande* pa je kot institucija ohranjala družbeni red.⁵⁰ Contarini morda malo vzvišeno opiše te funkcije kot nekakšne distrakcije teh mož, ki jim je bilo odvzeto mesto v višjem političnem življenju, da si s temi funkcijami potešijo svoje ambicije.⁵¹ Benetke so imele še posebej izrazito sakralno življenje v primerjavi z ostalimi italijanskimi mesti. Deloma zato, ker so bile njene družbene organizacije zelo prepletene z verskimi praksami. Dobrodelne bratovščine so bile nekaj običajnega v katoliškem svetu, vendar so bile beneške *Scuola Grande* ter *scuole piccole* izredno vplivne in močne. Ritualni in procesijski, katerih del so bile tudi te ustanove, so se dnevno odvijale na beneških ulicah ter trgih. Javna izkazovanja pobožnosti in naklonjenosti

---

⁴⁸ Ibid., 39; Romano, *Patricians and Popolani*, 29.

⁴⁹ Muir, *Civic ritual*, 39.

⁵⁰ Ibid., 39-40.

⁵¹ Romano, *Patricians and Popolani*, 7.

Bogu so potrjevala družbeno prepričanje o božji državi, ki je povezovala beneško družbo ter s tem tudi delno zagotavljala politično stabilnost.⁵²

Contarini zelo enostransko ter utopično opiše tudi delovanje beneških razredov, pri čemer uporabi primerjavo s človeškim telesom. Patriciji so oči, ki vse vidijo ter dajejo navodila ostalemu telesu, plebejci, *popolo*, v tem primeru tudi *cittadini*, pa so ostali deli, udje, ki sledijo ukazom oči. Vendar ne eni, ne drugi, ne morejo drug brez drugega.⁵³

Luigi da Porto nam sporoča malo jasnejšo sliko medrazrednih odnosov. Opisuje občutja *cittadinijev* do patricijev, ki naj bi bili v nekaterih primerih zelo sovražni, vendar le redko odkrito. Mnogi pripadniki so bili prišleki, še povsem prevzeti z lepoto mesta ter novimi trgovskimi pravicami, ki so jih uživali, zato so mnogi vseeno bili tudi zagovorniki patricijev, ki so jim te pravice podarili. Mnogi *cittadiniji* so bili tudi povsem zadovoljni s svojim statusom ter pravicami, ter so se bolj posvečali opravljanju svojih služb, kot pa izvrševanju morebitnih večjih ambicij. Tudi odnos patricijev proti *cittadinom* ni bil tak, kot ga je opisal Contarini. Mnogi so do njih izkazovali arogantnost ter vzvišenost. Da Porto nam poda tudi govor doža Leonarda Loredana iz začetka šestnajstega stoletja, kjer vso odgovornost ter tegobe vladanja prenese na višji sloj, ostale državljane pa okara, da le uživajo sadove njihovega trdega dela. Zanimal je, da bi vršenje teh visokih služb patricijem prineslo zaslužek, da pa *cittadini* z opravljanjem manj težkih služb vseeno uživajo izredne časti in vpliv. Vendar pa večina teh služb ni nosila tako velikega pomena, kot jim ga je pripisoval Loredan, bile pa so dovolj, da so si pri mnogih predstavnikih *cittadinov* patriciji pridobili zvestobo. Žal pa zapisov pripadnikov tega sloja ni veliko, zato je izredno težko postaviti zaključke o sestavi, službovanju ter odnosih znotraj *cittadinijev* ter njihove poglede na ravnanje patricijev z državljani ter opravljanjem njihovih državnih nalog.⁵⁴

Potrebno je omeniti še zadnji, najštevilčnejši sloj beneške družbe – *popolo*, ki niso uživali nobenih pravic ali privilegiranega pravnega statusa. Med seboj so se najbolj razlikovali po svojih poklicih, na podlagi katerih so se združevali v cehe. Ker nimamo dovolj censusov za štirinajsto in petnajsto stoletje, o njihovih poklicih ter velikosti le teh težko

---

⁵² Fenlon, *The Ceremonial City*, 331.

⁵³ Muir, *Civic ritual*, 41.

⁵⁴ *Ibid.*, 41-42.

zagotovo govorimo. Lahko pa izpostavimo presežke, poklice, po katerih so bili Benečani znani. V mestu je bila močno prisotna obdelovalna industrija tkanin, od volne do svile, zlasti pa so bile znane delavnice za obdelavo krzna. Benetke so bile namreč ene izmed pomembnejših centrov krznene trgovine, kar se kaže že po sami prisotnosti kar treh cehev krznarjev. Veliko število obrtnikov je bilo tudi mizarjev, ladjarjev ter drugih oblikovalcev lesa, velika razširitev mesta v poznem srednjem veku ter zgodnji renesansi z monumentalnimi projekti pa je prinesla tudi možnosti zaposlitev v gradbeništvu. Izredno znani so bili oblikovalci stekla, med njimi najbolj tisti, ki so delovali na otoku Murano v beneški laguni.⁵⁵

Na samem družbenem dnu je bil sloj sužnjev, ki so opravljali vrsto nalog v gospodinjstvih ter fizična dela. Suženjstvo je cvetelo v zgodnji renesansi. Zaradi nizke cene posameznega sužnja, nekje med 25 in 30 dukati, so si ga lahko privoščili mnogi državljani. Suženjstvo je bilo z zakoni določen deden status. Zaradi opravljanja istih poklicev, je bilo navzven ne tako lahko ločiti sužnje od svobodnih državljanov.⁵⁶ Se je pa tako kot ostali sloji prebivalstva tudi suženjski sloj znotraj sebe zelo razlikoval. Sestavljali so ga vojni ujetniki, tujci, lahko pa tudi izobraženi ljudje, ki so služili kot upravniki gospodinjstva patricijskih družin.⁵⁷

V primerjavi z drugimi mesti šestnajstega stoletja so bili beneški državljani precej mirni. Razen občasnih izgrediv zaradi pomanjkanja hrane ali demonstracij proti nepopularnemu dožu, je bilo na ulicah Benetk v šestnajstem stoletju izredno malo večjih nasilnih dogodkov. Upora ni uspelo izvesti niti spletkarjem iz višjega sloja, ki so želeli prevzeti oblast. Zakaj, je med zgodovinarji še vedno ne povsem razčiščeno vprašanje. Nekateri menijo, da je bila Beneška republika praktično policijska država, kjer so morali državljani poleg visokih davkov prenašati še zlorabe sodišč ter sveta desetih. Dejstvo je, da so v šestnajstem stoletju aristokrati svoje svoboščine povečevali na račun skupnosti, zaradi česar so se razlike med prebivalci, vsaj v ekonomskem smislu, vedno bolj večale, med elito pa so se večale razlike tudi v politični moči. Kljub temu pa se ljudstvo ni dvignilo v vstajo. Morda je

---

⁵⁵ Romano, *Patricians and Popolani*, 29-30.

⁵⁶ Ibid., 31.

⁵⁷ Ibid., 32.

to tudi zaradi heterogene demografske sestave Benetk, podvržene hitremu preseljevanju, kar je pripomoglo k pomanjkanju družbene koordiniranosti za učinkovito organizacijo upora.⁵⁸

Frideric Lane sicer ponudi drugačne odgovore. Poslušnost prebivalstva veže na stalno zalogo hrane, egalitarnemu odnosu sodišč (kar sicer ni pomenilo enakih političnih ter ekonomskih priložnosti), ter na pomiritveno vlogo sakralnih institucij, ki so državljanom dajali občutek skupnosti.⁵⁹

Čeprav Benetke niso imele stalne vojaške posadke, ki bi ohranjala mir, mnogi zgodovinarji kot so Guido Ruggiero, Giorgio Cracco, Alberto Trenti in Roberto Cessi prikazujejo zelo obratno sliko, na kakšen način so beneške oblasti ohranjale državljansko poslušnost. To naj bi dosegle ne s slogo, temveč z močno razširjeno policijo, ki se je do začetka štirinajstega stoletja močno povečala ter obsegala enega policista na vsakih 250 prebivalcev ter na ta način izvajala učinkovit nadzor ter sodno preganjanje prestopnikov. Policija je bila podrejena svetu desetih, z njeno pomočjo pa so lahko patriciji hitro zadušili zametke neredov ter odstranili tudi pripadnike višjih slojev, če so pripravljali prevrat. Tako bi lahko v štirinajstem stoletju beneško republiko opisali celo kot plutokracijo, ki je izvrševala oblast v smeri svojih interesov, pogosto na račun pravic *popola*.⁶⁰

Še eden izmed razlogov za uspešen in velik nadzor na državljani so bili tudi cehi, ki so bili v Benetkah s strani oblasti močno regulirani, precej bolj kot v ostalih italijanskih mestih, s čimer je oblast lažje regulirala ekonomijo v mestu. Kljub temu pa so imeli cehi tudi v Benetkah svojo normalno družbeno in ekonomsko vlogo, tipično za srednjeveška mesta. Sredi štirinajstega stoletja jih je v mestu več kot petdeset (za primerjavo, v istem času jih je bilo v Firencah le enaindvajset), tako da so vključevali večji del prebivalstva. Cehi so v določeni meri, podobno kot na primeru *cittadinijev* in *Scuole Grande*, *popolu* ponudili manjše politično udejstvovanje.⁶¹ Kljub regulaciji pa so imeli cehi možnost pritožb na posebna vladna telesa, ki naj bi bila precej odzivna na njihove prošnje, kar kaže na interes oblasti, da se pogodi s cehi, morda prav zaradi njihovo vloge v družbi.⁶² Je pa razširjen sistem umetniške in rokodelske

---

⁵⁸ Muir, *Civic ritual*, 42.

⁵⁹ Ibid. 43.

⁶⁰ Romano, *Patricians and Popolani*, 9.

⁶¹ Ibid., 8.

⁶² Muir, *Civic ritual*, 43.

produkcije ustvaril sloj lastnikov trgovin (*boteghieri*), ki so bili večinoma zadovoljni z oblastjo ter njihovo naklonjenostjo razvoju produkcije ter trgovine.⁶³

Če imamo že pri sloju *cittadinov* probleme s pisnimi viri, so mase navadnih državljanov srednjeveških mest za seboj pustile še manj pisane besede. Enako velja za Benetke. Tudi to je razlog, zakaj na vprašanje o pasivnosti Benečanov v tako, kot pravi Pullan, »rigidnem, tako ekskluzivnem ter nevrotično pozornem režimu,« nimamo pravega odgovora. Sam pravi, da prav pomanjkanje upora predstavlja največji problem za raziskovanje tega aspekta, kajti upori pustijo pečat na skupinski mentaliteti in kronikah ter ostalih zapisih, kjer bi lahko morda izvedeli tudi vzroke ali zahteve ljudi. Če pa ljudstvo pasivno sprejema *status quo*, zaradi katerega koli vzroka, je veliko težje analizirati njihov odnos do drugih slojev in dojemanje družbenih odnosov na sploh.

Pullan skuša razložiti njihovo poslušnost s pomočjo elementov mita, ki se nanašajo na politično stabilnost. Politika je bila nesporno v domeni majhnega števila aristokratov, ki so imeli odločilno vlogo v vodenju republike. Kljub temu pa je beneška družba v ekonomskem smislu kot izredno bogata politična tvorba imela velik srednji razred trgovcev in birokratov, ki so bili za svojo službo plačani. Davčni sistem je omogočal, da so tisti, ki so imeli največ, tudi najbolj pomagali državi, saj so, kot je rekel sam, dvorjani sami plačevali za dvor. Poleg tega so Benetke, tako kot tudi mnoge druge katoliške politične tvorbe, iz političnih služb izločile duhovnike ter ostali kler, kar je bil dober način obrambe pred vplivom Papeške države, saj slednja prek tega kanala ni mogla posegati v politično življenje Beneške republike. Kombinacija teh elementov je pripeljala do prefinjeno strukturiranega režima, ki sicer ni zagotavljal dobrote ter vrlin svojih državljanov, tako plemstva kot *popola*, a je ustvaril tvorbo, ki je zadovoljila dovolj potreb svojih prebivalcev, da so ji ostali zvesti ter v večji meri poslušni.⁶⁴ Kljub temu pa so duhovniki, čeprav manj kot v ostalih mestih, imeli določene ugodnosti. Med zgodnjo renesanso naj bi bilo v Benetkah nekje med 300 in 450 duhovnikov, k temu pa je potrebno dodati še število menihov in nun v samostanih. Predpostavlja se, da se skupna številka ljudi, ki sestavljajo to skupino, giblje okoli 1.500, od tega okoli 1.000 moških

---

⁶³ Romano, *Patricians and Popolani*, 8.

⁶⁴ Muir, *Civic ritual*, 43-44.

in 500 žensk. Take številke opazimo pri popisih iz Firenc, zato se podobno statistiko predvideva tudi za Benetke.⁶⁵

Beneško stabilnost lahko opišemo še s tremi faktorji – geografijo beneške okolice, topografijo mesta ter ekonomsko podlago prebivalstva. Izbira postavitve mesta na otokih lagune je bila pomembna tudi za družbeni red v prvih stoletjih razvoja mesta, saj se beneški vladajoči razred ni rabil ukvarjati z notranjimi spori fevdalnega plemstva, ki bi na svojih fevdih koncentrirali svojo oblast in interese, kot je to značilno za »kopenska« mesta severne Italije (npr. Genova). Brez prerekanja za ozemeljsko lastništvo ter moč podeželja (*contado*) so se lahko Benečani osredotočili na utrjevanje moči na morju. Že sama izbira postavitve mesta sredi morja, je poleg lepote nudila tudi varnost ter s tem povečano stabilnost. Mesto se ni rabilo posvečati gradnji obzidja, zato so lahko dali večji poudarek na potrebno trgovinsko ter pomorsko infrastrukturo. Pomembni so tudi značilni beneški kanali znotraj mesta. Na nek način so državljane združevali in ločevali. Giovanni Botero, pisec šestnajstega stoletja, je prav v teh kanalih videl enega izmed temeljev beneške stabilnosti, saj so preprečevali hitro zbiranje množice ter tako ovirali večje demonstracije in druge izkaze neodobravanja do delovanja oblasti. To se je pokazalo tudi kot eden izmed pomembnih faktorjev med poskusi uporov ali prevratov, ko se zarotniki niso mogli dovolj efektivno premikati ter koordinirati svoje podpornike po ulicah Benetk.

Benetke so bile eno izmed najpomembnejših pristanišč zahoda, strateško postavljeno med poti po sredozemskem morju ter alpskimi prelazi, kar je Benečane naredilo za posrednike med bogatimi zahodnjaškimi Evropejci ter trgovino z vzhodom, v kateri so trgovali z začimbami ter svilo. Ker si svojega bogastva niso mogli ustvariti s posedovanjem zemlje, so se Benečani obrnili na trgovino, kar je pomenilo, da je bil beneški vladajoči razred pogosto sestavljen iz bogatih trgovcev, ki so vodili politiko v interesu trgovine.⁶⁶ Kljub temu pa je potrebno razumeti, da se je tudi znotraj višjega sloja močno kazalo neravnovesje v premoženju, ki ni bil pogoj za umeščanje v določen razred. Po *serrati* so lahko bili premožni državljani bogatejši od plemičev. *Estimo*, popis premoženja, narejen za potrebe vojne za Chioggio, južni del beneške lagune, nam pokaže premoženjsko stanje beneškega prebivalstva.

---

⁶⁵ Romano, *Patricians and Popolani*, 29.

⁶⁶ Ibid. 6-7.

Znotraj plemstva je imelo do 3.000 lir kar dve tretjini plemičev, le 91 pa več kot 10.000 lir. Na vrhu lestvice je bil plemič Federico Corner di San Luca, ki je imel premoženje ocenjeno na 60.000 lir, najbogatejši predstavnik neplemiškega razreda, zapisan v *estimo* pa je bil *cittadino* Bandino Garzoni, ki je bil trgovec, in je imel premoženje vredno 50.000 lir. Tu vidimo, da je imelo precej prebivalcev lahko večje premoženje od plemičev, s tem pa tudi veliko ekonomsko moč v mestu.⁶⁷

---

⁶⁷

Ibid., 32-34.

Podoba plemstva ter njihova izraba mita

Enega izmed večjih vplivov humanističnih zgodovinopiscev je imel Benečan Bernardo Giustiniani, ki je podlago za svoje delo, *Zgodovina ter izvor Benetk*, črpal v kronikah trinajstega stoletja Andrea Dandola ter Lorenza d'Monaca. Giustiniani pravi, da je po padcu rimskega imperija Bog vodil nekaj izbranih rimskih velikašev v laguno ter s tem podal podlago za povezovanje beneškega izvora neposredno iz rimskega imperija. To naj bi še potrdile vrline njegovih sodobnikov, v katerih je videl ostanke modrosti ter hrabrostih rimske elite. Izobraženi Giustiani je s spretno retoriko narisal sliko, ki je postala osnova tudi za druge humanistične pisce, ki v večji ali manjši meri prikažejo isto miselnost povprečnega beneškega patricija. To so potrdili na primer dnevniki Martina Sanuta, ki jih je pisal ob svojih pripravah na beleženje aktualne beneške zgodovine in politike. Med drugim je spisal kroniko beneških dožev, s katero je še bolj usidral mentaliteto antičnosti in kontinuiteto iz antike.⁶⁸

V času pisanja zgodnjih humanističnih piscev je beneška oblast ugotovila, da bi lahko mit o nastanku izkoristili ter razširili tudi v bolj aktivni vlogi, zato so imenovali pisce, ki so bili zadolženi za opisovanje beneške zgodovine ter s tem potrjevanje moči in avtoritete v diplomatskih ter vojaških zadevah. Ta pisanja so prav zato razumljivo izredno zavajajoča, saj so bila praktično vladajoča propaganda, ki je prikazala Benečane kot miroljubne ljudi, ki so z avtoriteto in odgovornostjo primorani v pokoritev svojih sovražnikov. Državljanje prikaže kot dobre in poslušne, višji sloji pa naj bi bili sestavljeni samo iz nesebičnih ter mogočnih voditeljev in mislecev. S tem se je mit o izvoru Benetk v prvih desetletjih šestnajstega stoletja s to humanistično retoriko spremenil iz tradicionalnega iskanja svojega vzora v božanski povezavi s svetim Markom v močno in koherentno politično ideologijo, ki je beneške politične institucije sedaj prikazovala kot evolucijo rimskih. V turbulentnem obdobju, ko je Evropa iskala odgovore za politično stabilnost in varnost, je prav ta mit podal odgovor, da se morda popolna oblika vlade skriva prav v takšni pravi, novo obujeni antični republiki, pod okriljem mož, odlikovanimi z vrlinami mogočnih prednikov.⁶⁹

---

⁶⁸ Muir, *Civic ritual*, 25.

⁶⁹ Ibid., 25-26.

Čeprav so imeli Benečani več različnih legend o svojem izvoru oziroma o prvih ljudeh, ki so poselili laguno, je bila prav zgodba svetega Marka tista, ki je beneški družbi dala občutek identitete in pripadnosti ter s tem postavila trdne temelje mita s prejetjem posmrtnih ostankov svetega Marka v Benetke. Čeprav se je kasneje mit v obliki ideologije spremenil in dal večji poudarek na politični neodvisnosti ter ideji republikanstva, je simbol svetega Marka nenehno ostal simbol moči in sloge beneških državljanov.⁷⁰ Zgodbe o izvoru prvih naseljencev so se pogosto uporabljale za politične namene. To velja tudi za zgodbo, ki jo je v petnajstem stoletju zapisal Sabellico, in ki trdi, da so bili prvotni naseljenci Benetk Galci, in to v času, ko se je Beneška republika skušala politično bolj povezati s Francijo. Alternativna teorija, močno razširjena med renesanso, čeprav tudi ta brez prave podlage, pa govori o Trojancih, ki so prvi ustanovili mesto v okolici Benetk, pod vodstvom Antenora⁷¹. Prvo omembo te teorije najdemo v *De origine urbis Venetiarum* Bernarda Guistinianija iz konca 15. stoletja, ki v svojem pisanju sicer ostane odprt tudi do drugih teorij. Je pa trojanski izvor povezan s še enim izmed temeljev beneškega mita, večni svobodi, saj so bili tudi Trojanci znani po tem, da do svojega propada niso nikomur plačevali tributa in so obdržali svojo suverenost.⁷²

V zgodovini beneške republike je elita pogosto previdno preoblikovala retoriko o beneškem mitu glede na trenutno stanje in pretekle izkušnje z namenom, da mit ostane efektiven kot izkaz beneške odločnosti in moči, vendar tudi delno kot politično orodje za zagotavljanje družbene stabilnosti in medsebojne povezanosti državljanov.⁷³

Natančni podatki o velikosti višjega sloja za vsa obdobja niso znani. Med obdobji 1293 (*serrata*) in 1379 je bilo v veliki svet vključenih 244 družin, ta številka pa se je nenehno spreminjala. Nekatere družine so izumrle, dodane so bile nove. Največje hkratno povečanje po *serrati* je bilo leta 1381, po koncu vojne za Chioggio, ko je bilo dodanih 30 družin. Največja številka populacije Benetk je bila pred obdobjem kuge v letu 1348 in se jo postavlja nekje do 120.000 prebivalcev. Po tem naj bi se ustalila nekje med 60.000 ter 80.000. Predvideva se, da je na vrhuncu razvoja višji sloj, vključno z ženskami ter otroci, vključeval

---

⁷⁰ Fenlon, *The Ceremonial City*, 325-326.

⁷¹ Queller, *The Venetian patriciate*, 6.

⁷² Fenlon, *The Ceremonial City*, 46.

⁷³ *Ibid.*, 331.

okoli 5 odstotkov celotne populacije, saj je po zapisih sodeč leta 1311 v velikem svetu sedelo 1.017 moških. Približno ena dvajsetina celotne populacije je torej uživala status plemstva, in zgolj en odstotek populacije, kar je predstavljalo odrasle moške patricijskega rodu, je imelo pravico opravljati višje državne funkcije in zasedati mesto v velikem svetu.⁷⁴

Ob pisanju o beneškem mitu in eliti beneške republike se pogosto zgodi, da je marsikateri zgodovinar oklican za venetofila oziroma veneto ali elitofoba. Ob poskusu pisanja o tej temi oziroma prikazu realnosti, je zelo lahko delovati izredno strog do beneške družbene elite. Morda je to zaradi velikih kontrastov, ki se zrcalijo v zgodovinopisju. Na eni strani imamo speve o vrlinah, modrosti in požrtvovalnosti patricijev, na drugi pisanje tistih, ki poskušajo s konkretnimi primeri, ki dokazujejo podkupljivost, delovanje za lastne interese, simonijo, nepotizem in podobne prekrške, ovreči to idilično sliko. V raziskovanju beneške družbe je vseeno potrebno ta mit poskušati izzvati.⁷⁵ Zavedati se moramo, da so bili Benečani samo ljudje, in kot v ostalih političnih tvorbah v zgodovini, so v veliki meri delali v svojo korist, vendar bili kljub temu sposobni žrtvovanja za republiko. Seveda so, kot vedno, obstajali ljudje, ki so živeli življenje skoraj povsem skladno z mitom ter bili ponosni na republiko, saj so verjeli, da delajo v korist vsem državljanom in nekateri morda tudi so.⁷⁶

Čeprav je splošno sprejeto, da se po *serrati*, zaprtju patricijskega razreda, ti vse bolj nagibajo k dekadenci, kar gre morda pripisati samo vedno večjemu številu virov, in je bilo verjetno tako stanje od nekdanj, tudi v šestnajstem stoletju najdemo prikaze antičnih vrlin. Kot primer lahko navedemo Andrea Morosinija, ki je zagovarjal usmrtitev svojega izprijenega sina.⁷⁷ Prav ta patriotizem ter strmenje k idealom vsaj peščice patricijev je skozi stoletja pomagalo k ohranjanju mita v realnosti.⁷⁸

Prvi najden zapis, ki vključuje mitične vrline patricijev, je delo *Les estoires de Venise*, ki ga je napisal Martino da Canal. Ta, v veliki meri propagandni zapis, je pisan v francoščini, kar mu je v trinajstem stoletju omogočalo širšo publiko. Martino ni bil zgodovinar, kot so jih kasneje Benečani zaposlili za pisanje o republici, je pa že bil zaposlen s strani doževega

---

⁷⁴ Romano, *Patricians and Popolani*, 28-29.

⁷⁵ Queller, *The Venetian patriciate*, 23.

⁷⁶ Ibid., ix.

⁷⁷ Ibid., 21.

⁷⁸ Ibid., 16.

kroga. V tem delu prikazuje ostala italijanska mesta kot mesta, raztrgana od notranjih sporov, Benetke pa stabilne in trdne kot »kocka granita«. Zasluge za to položi k hvalevrednemu beneškemu sloju plemstva ter zatrdi, da je v Benetkah skupnost najvišji ideal, ter da v republiki ljudje ne poznajo osebnih interesov.⁷⁹

Patriciji so bili sicer kritični tudi do samih sebe. Pietro Bembo je v svoji zgodovini boja proti cambraiski zvezi za neuspehe okrivil vladajoči razred, saj ta ni uspel zaščititi ter podpreti države, zato je to oklical za izdajo. S tem je ožigosal celotno generacijo patricijev ter klical h kaznovanju tistih, ki so bili za to najbolj odgovorni.⁸⁰ Zlasti poraz pri Agnadellu je bil huda rana za beneško mentaliteto. Tudi Girolamo Priuli je karal pripadnike svojega patricijskega razreda ter njihovo aroganco in videl v porazu božjo kazen za zlorabo politične moči, nepravilna sodišča, pa tudi neprimerno oblačenje in sodomijo. Očitki, ki so leteli na patricije, niso bili tako redki. Moramo pa se vprašati, ali so bili ti avtorji dejansko tako kritični zaradi svojih lastnih superiornih moralnih načel, in ali so sami res predstavljali utelešenje antičnih vrednot. Pogosto so ti avtorji pripadali nižjim, revnejšim slojem patricijev, ki niso imeli mesta v višjih političnih funkcijah in zato niso imeli tako velike moči. Morda je bilo to pisanje tudi izraz nezadovoljstva ter do neke mere nemoči nižjih plemičev. Že samo za enega izmed teh, Marina Sanuto, se ve, da je njegovo razočaranje nad lastno politično kariero ter tudi zavidanje do bolj uspešnih patricijev, občasno pustilo svoj pečat v njegovih dnevnikih. Kljub temu so to vseeno izredno pomembni zapisi. Čeprav moramo biti kritični do izjemno ostrih očitkov ter razumeti, da tudi to najbrž ni bilo realno stanje na vrhu Beneške republike, nam vseeno veliko povedo o heterogenosti politične moči ter ekonomskega stanja znotraj patricijskega sloja in orišejo dejanska neskladja z mitom o vrlinah patricijev.⁸¹

Patriciji torej večinoma niso bili takšni, kot jih prikazuje mit. Ena izmed zanimivejših elementov je bilo njihovo izmikanje opravljanju državnih, diplomatskih ter kdaj tudi vojaških funkcij. Mnogi so, da ne bi opravljali teh služb, raje plačali kazen (*finis*), ali pa skušali poiskati luknje v zakonu. Pogosto naj bi tudi lagali o kršenju zakonov, da bi se izognili službi. Tudi diplomatska služba naj bi imela svoje težave, zlasti pri novačenju novih članov, finančnih problemih, konfliktu interesov in resnimi luknjami v varovanju podatkov. Med

---

⁷⁹ Ibid., 3-4.

⁸⁰ Muir, *Civic ritual*, 35.

⁸¹ Queller, *The Venetian patriciate*, xi.

vojno s cambraisko zvezo se je republika celo zatekla k simoniji, da bi lahko plačevala vojaške mezde. To je tudi eden izmed razlogov, zakaj v tistih časih oligarhična klika postane še močnejša. Mnogo glasov so lahko premožnejši patriciji kar kupili od tistih bolj revnih. Težava je bila med vojno tudi ta, da plemiči niso želeli odplačevati starih davkov, nujnih za polnjenje od vojne opustošene državne blagajne ter se tudi sami izmikali vojaški službi. Vse to je pripomoglo k upadanju spoštovanja do beneškega vrhnjega sloja ter njihove politike. Queller poudarja, kako pomembno je preučevanje prav takega početja ter analize novih zakonov iz tistega časa, ki so omejevali prekomerno zapravljanje ter dekadenco, če se želimo izogniti humanistični retoriki in se približati resnici. Seveda je nujno razumeti, da Beneški veljaki niso bili nič več kot njihovi rojaki iz drugih mest in držav. Kot vsi ljudje so bili tudi oni pogosto podvrženi pohlepu ter delovanju lastnih interesov. Čeprav se tudi v Benetkah, nesložno z mitom, pojavi velika mera korupcije ter ostalih spornih zadev, je beneška republika navzven delovala izredno močno in stabilno, pri čemer so tudi mnogi Benečani goreče verjeli v svoj mit, njihov zgled pa je navdihoval tudi tujce.⁸²

Ne smemo pa pozabiti, da mit služi kot nekakšen ideal, h kateremu bi morali patriciji strmeti. Tak cilj ne sme biti postavljen previsoko. Mit namreč ne sme biti popolnoma izven realnih okvirjev, saj bi s tem lahko celo povzročil obraten vpliv na vedenje elite.⁸³

---

⁸² Muir, *Civic ritual*, 37-38.

⁸³ Queller, *The Venetian patriciate*, 16.

Mit na tujem ter pojav »antimita«

Niso pa bili le Benečani tisti, ki so pisali o sebi ter svojem mestu na svetu. Benetke so bile izredno popularna tema pisanja in razprav tujih piscev. Zlasti je postala privlačna za tiste, ki so iskali odgovore za razvoj politične ureditve in za iskalce idealne ureditve, saj je kljub svojim težavam beneška republika postala zgled prave, funkcionalne republike. Tako dejstva, da je bila Beneška republika oklicana za idealno ureditev, ne gre pripisati samo Benečanom, temveč tudi drugim pan-italijanskim humanističnim piscem. Eden izmed njih, ki je deloval v petnajstem stoletju, je bil Peter Pavel Vergerij, ki je podal opazko, da republika deluje tako dobro, ker se v njej prepletajo tako demokratične, kot tudi monarhične prvine. Jurij iz Trebizonda je prvi primerjal beneško upravo z idealno republiko, ki jo opiše Platon, kjer mora uspešna oblast vsebovati elemente demokracije, oligarhije, timokracije, tiranije ter aristokracije (»vladavina enega, nekaj in mnogih«). Tako bi morali Benečani slaviti Platona kot svojega zakonodajalca, podobno, kot so Atenci imeli Solona, ali pa Špartanci Likurga. Na to pisanje se stoletje kasneje naslanja tudi Contarini. Kljub temu pa moramo biti pozorni, kakšne motive je imel Jurij iz Trebizonda, kajti njegov patron je bil izjemno vplivni beneški patricij Francesco Barbaro.⁸⁴

Največjo vlogo za razširitev ter opevanje beneškega mita izven republike lahko pripišemo Firencam. Te so začele z oboževanjem beneških idealov že po letu 1410, ko so firenške razprave pogosto vključevale Benetke kot edino drugo mesto, ki je poleg Firenc zmožno ohraniti republiške ureditve. Pred letom 1494, ko v Firencah pade oblast Medičejcev, so dela piscev, kot so Francesco Patrizi, Poggio Bracciolini, Marco Antonio Sabellico, Francesco Negri ter drugih vzbujale beneške simpatije zlasti v višjih slojih blizu Lorenza Medičejski, ki jim je bil všeč aristokratski način beneške vlade. Ko Piero Medičejski zbeži iz Firenc, se krog navdušencev močno razširi, beneška politična ureditev pa je postala del širše razprave v mestu. Firenze so se v iskanju preporeda začele obračati proti beneškemu zgledu ter njihovemu mitu, ki jim je postal dostopen s pisanjem teh mož. Tako so leta 1494 sprejeli dve veliki reformi. Prva je bila ustanovitev velikega sveta z novim sistemom volitev za mesta v politične funkcije, ter leta 1502 še razširitev mandata mnogih izmed teh na celo življenje. Prva reforma je sicer razširila demokratično participacijo državljanov v vladi, druga

⁸⁴

Muir, *Civic ritual*, 44-45.

pa zopet dala več moči aristokratskemu vplivu oblasti Firenc. Savonarola je glasno hvalil spremembo 1494 ter stremel k še več zakonom, ki bi regulirali moralno ter duhovno življenje v Firencah, da bi mesto lahko postalo novi Jeruzalem. Načrte za spremembe zakonov ter strukture oblasti je skupaj z Soderinijem⁸⁵ iskal v beneškem zgledu. S tem, je menil, bi se tudi Firenze približale domačemu miru ter odpravile družbena trenja. Te ideje so podpirali tudi primati, ki so v beneškem sistemu videli večjo podporo ter privilegije zase, aristokrate, ter so se bali še bolj radikalnih predlogov za spremembe.⁸⁶ Firenze imajo tudi posredno, pasivnejšo vlogo v potrjevanju beneškega mita, saj sta bili Firenze in Benetke edini močni republiki v očeh renesančnih humanistov, zato sta bili nenehno primerjani med seboj. Firenze so s svojim obdobjem nestabilnosti s kontrastom poudarjale navidezno nepremičnost in stabilnost Benetk.⁸⁷

Trije največji firenški raziskovalci beneške ureditve so bili Niccolo Machiavelli, Francesco Guicciardini in Donato Guannotti.⁸⁸

Niccolo Maciavelli je zagovarjal široko aktivno udeleženo državljanov v sprejemanje odločitev, zato je bila med drugim prav beneška ekskluzivna aristokratska zgradba tarča njegovih kritik. Beneško republiko je oklical za arogantno, ter opozarjal, da je kljub domnevnim dokazom po porazu pri Agnadellu njihova moč v veliki meri iluzorna, in da še vedno ohranjajo preveč ambiciozno, arogantno ter pogosto žaljivo držo. Menil je tudi, da njihova politična ureditev ni ne mešana (Platonov ideal), niti demokratična, temveč je v rokah aristokracije, ki je nagnjena k zlorabi svoje moči, ter je preveč dekadentna. Tako je imel Machiavelli za zgled politične ter družbene ureditve raje Genovo, ki je temeljila na sistemu vpoklica državljanov, saj je na ta način imela večjo vojaško moč kot beneška ureditev, ki je slonela na najemnikih (*condottieri*). To je lahko razumeti, saj je vztrajal, da je v politiki vojaška moč tista, ki na koncu odloča. Morda pa tudi ni trpel, da bi se katero drugo mesto v politični moči kosalo z njegovim ljubljanim Rimom.⁸⁹

---

⁸⁵ Queller, *The Venetian patriciate*, 9.

⁸⁶ Muir, *Civic ritual*, 45-46.

⁸⁷ Queller, *The Venetian patriciate*, 7.

⁸⁸ Muir, *Civic ritual*, 46.

⁸⁹ *Ibid.*, 46-47; Queller, *The Venetian patriciate*, 9.

Francesco Guicciardini, firenški *primato*, je v svojem delu *Dialogo del Reggimento di Firenze* menil, da so Firenze že preveč zakoreninjene za tako drastične spremembe, da bi obnovile strukturo na principu vpoklica, zato je spoštoval beneško elito, ki je brez sile obdržala veliko mero notranje stabilnosti.⁹⁰

Libro de la republica de Vinitiani, delo zagovornika republikanstva Donata Ginanottija, predstavlja najbolj dodelano firenško študijo beneške ureditve. Kot velik navdušenec nad Machiavelijem in Beneško republiko je skušal najti točke, ki bi jih Firenze lahko povzele. Tako je zagovarjal preureditev na podlagi vpoklica za zagotovitev vojaške moči in politično strukturo beneške republike za notranjo stabilnost. Je pa zavrnil trditve Jurija iz Trebizonda, da je Platon tisti, ki podal podlago za ureditev beneške republike. Sam je stvaritev ter uspešno delovanje političnih institucij pripisal pragmatični refleksiji preteklih izkušenj beneških voditeljev. S tem je postavil izkušnje, znanje in zgodovino pred mitične vrline beneškega plemstva ter tako deloma presegel humanistično retoriko. Medrazredno stabilnost je pripisal dobremu ravnanju z nižjimi sloji, kar je aristokraciji pomagalo dobiti naklonjenost množic.⁹¹

Tako smo prišli do drugega najbolj uporabljenega vira za informacije o beneški ureditvi, zato je primerjava Giannottijevega dela s Contarinijevim izredno pomembna. Imamo dva pisca, enega iz Benetk, ter zunanjega obiskovalca, ki pa je Benetkam subjektivno naklonjen. Na podlagi obeh del lahko analiziramo politično strukturo. Contarini, zgledujoč se po Aristotelovem modelu, opiše Benetke kot družbo, sestavljeno iz dveh razredov, patricijev ter plebejcev; Giannotti pa je bil bolj natančen, ko je orisal obrise vseh treh razredov, ko vključi še *cittadine*. Nasproten je tudi njun pogled na politično ureditev Beneške republike. Če jo Contarini opiše s pojmom mešane vlade po Platonovem idealu, Giannotti prikaže strogo hierarhično strukturo v obliki piramide, kjer vlada dož, ki ga podpira kolegij (*collegio*), nato senat ter na koncu veliki svet. Tako beneška struktura postane dvoumna. Lahko je res mešana vlada, ali pa popolna aristokracija. Čar beneške ureditve za vse, ki so iskali odgovore za popoln način oblasti, je morda prav tovrstna prilagodljivost. Vsakdo je lahko Benetke vzel za zgled, ter nato vsaj delno prilagodil strukturo glede na svoj primer in interese.⁹²

---

⁹⁰ Muir, *Civic ritual*, 47.

⁹¹ Ibid., 47-48.

⁹² Ibid., 48-49.

Zanimiv je tudi primer pisanja Gian Francesca Poggio-Bracciolinija, pisca iz Firenc, pri katerem je opaziti oba pogleda na Benetke. V svojem delu *De nobilitate* iz okoli 1440 je kritiziral beneške velikaše, ki da so polni samih sebe, neizobraženi in naivni, a se vseeno dojemajo za modre in učene, ter se nosijo višje kot ostali državljani. Proti koncu svojega življenja, leta 1459, pa je bil v *In fidei violatores* podobno kritičen do Firenc, ter hkrati hvalil beneško republiko. To ne pomeni nujno, da so ga Benetke v kratkem času prepričale v svoj sloves, saj jih je uporabil le kot orodje v kritiki Firenc, ki so ga razočarale v sporih okoli davkov. S tem je še en humanist, ki je bil zgolj razočaran nad politiko lastnega mesta, a bil posledično so-odgovoren za razširitev beneškega mita.⁹³

Gina Fasoli opiše drugo plat kovanca, pojav, ki ga opiše kot »beneški antimit«. Hvale beneške republike seveda niso bile univerzalne, in tudi tisti, ki so jih jemali za zgled, so pogosto podali kakšno kritiko. Že pri Firencah, ki je poleg Benetk največji vir pisanja o beneški politiki in družbi, zasledimo elemente antimita. Pisanje proti beneški ureditvi se zares začne s pisanjem Giovannija Conversino da Ravenne, ki v Padovi med leti 1390 in 1405 v svojem delu *Dragmalogia de eligibili vitae genere* primerja delovanje republik in tiranij. Zagovarja, da je tiranija veliko boljša oblika vlade v primeru, če tisti, ki drži vso oblast, zares dela v interesu ter zavoljo svojih državljanov, saj s tem izloči iz političnega življenja spletke in nasilje ter zmanjša možnosti zlorabe položajev za osebno korist. Kot nasprotni primer, primer slabe oblike vlade, Giovanni Conversino da Ravenna postavi prav Beneško republiko, saj jo vidi kot neefektivno ter neodločno.⁹⁴

Največji zagon je beneški antimit v ostalih italijanskih mestih dobil v petnajstem stoletju, med beneškim širjenjem *terraferme*. Beneška republika je bila v tistem času izjemno pogosto karana za svojo lakomnost po širjenju ozemlja in svojega vpliva nad drugimi. Ideja italijanskega cesarstva po zgledovanju na rimski imperij in beneška retorika o »novem Rimu« je delovala ošabno. Tudi poraz v vojni s cambraisko zvezo je močno pripomogel k protibeneškemu razpoloženju. Retorika proti beneški republici, ta antimit, se pogosto pojavi še v šestnajstem in sedemnajstem stoletju, oziroma kadarkoli je kakšna tuja sila prišla v konflikt z Benetkami. *Squintinio della libert`a veneta*, morda eden izmed ostrejših, bolj

---

⁹³ Queller, *The Venetian patriciate*, 8.

⁹⁴ Muir, *Civic ritual*, 49.

razširjenih zapisov antimita, izpodbija element beneškega mita o svobodi. Benetke naj tako ne bi bile ustvarjene po svoji volji, temveč produkt tujih sil in interesov. Trdi, da so bile v svoji zgodovini pod vplivom različnih cesarjev, beneški državljani pa podrejeni svoji eliti, ki je uničila pravice *popola*, s tem pa tudi osebno svobodo državljanov, ki so jo tako zelo čislali.⁹⁵

Antimit je bil morda najbolj izoblikovan v Franciji. Tam so beneške republikanske ideje naletele na odpor dominantne absolutistične ureditve in politične misli šestnajstega ter sedemnajstega stoletja. Eden izmed vidnejših francoskih piscev o beneški ureditvi je bil Jean Bodin, ki je v svojem delu neposredno napadel pisanje Gaspara Contarinija, in trdil, da Beneška republika ni politična entiteta z mešano vlado po Platonovem idealu, saj ji vlada aristokracijska klika. Trdi tudi, da je nenehna stabilnost Benetk le iluzija. Zarisal je novo metaforo za beneško ureditev s koncentričnimi krogi, ki se jim počasi veča premer. V centru je dož, na zunanjem delu pa veliki svet kot nosilec najvišje oblasti. S tem je beneško republiko prikazal kot unitarno, kjer vsa vladna telesa predstavljajo le drugačno funkcijo aristokracije, in ne drugačno obliko mešane vlade, kot jo je podal Contarini. Verjel je, da beneška oblika vlade ni odgovorna za stabilnost, temveč da zasluge ležijo v nagradah, ki so jih patriciji delili državljanom, da so jih ohranjali poslušne, ter enakost pred zakonom. Čeprav so bili njegovi argumenti tehtni in dobro podprti, se v njegovem pisanju kaže očitna subjektivnost protiaristokratične in promonarhične vlade. Vseskozi poudarja, kako pomembno je lastno politično mnenje avtorjev, ki so raziskovali Benetke, in kako je ta njihov pogled preoblikoval podobo beneške vlade.⁹⁶ Kljub temu, da pa so bili ti pisci kritični do Benetk, so samo še doprinašali k širitvi beneških idej, četudi s kritičnim pisanjem. Tudi Bodin je s tem pomagal k širjenju beneškega prestiža, čeprav je njihovo republiko oklical za inferioren način vladanja v primerjavi z monarhičnim sistemom Francije. A že on se je zavedal, da beneški mit mešane vlade ne sovпада povsem z realnostjo, temveč da je vsa moč v rokah peščice znotraj beneškega plemstva.⁹⁷

Drugačna slika se pokaže na Poljskem, kjer je imel beneški mit precej toplejši sprejem. Do tega pride zaradi številnih vezi, stkanih med Benetkami ter Poljsko. Otomane so imeli za skupne sovražnike, delili pa so si tudi ekonomske interese. Ogromno poljskih študentov je

---

⁹⁵ Ibid., 49-50.

⁹⁶ Ibid., 50.

⁹⁷ Queller, *The Venetian patriciate*, 12.

navezalo stike z beneško miselnostjo na univerzi v Padovi. Kako razširjene so bile med poljskim plemstvom beneške ideje, pričata dve deli poljskih avtorjev iz zgodnjega sedemnajstega stoletja. Paul Palczowski in Christopher Warszewicki sta črpala iz Contarinija. Poljski politični pisatelji so pogosto citirali beneško mešano vlado kot model za reformo poljske politične ureditve ter zlasti hvalili sistem svetov, volilni način, natančno določene potrebne kvalifikacije za določene politične funkcije ter (vsaj simbolično) omejitve doževne moči. Leta 1572 so po smrti Sigismunda II. poljski kralji kot dož postali izvoljeni za doživljensko funkcijo, vendar brez dinastičnih naslednikov. Ob prejetju kraljevih pravic so morali priseči *pacta conventa*, obliko doževne prisege *promissione ducale*. V poljskem delu neznanega avtorja *Libera respubblica qual sit*, lahko preberemo, da so na svetu obstajale samo tri velike republike – Rim, Benetke in Poljska, ki je seveda med njimi največja, ter zato najmočnejša.⁹⁸

Irski frančiškan Simon Fritz-Simon je na Britansko otočje prvi pripeljal natančne zapise severne Italije. V njegovem pisanju o romanju v Egipt in Palestino leta 1323 je polno presežkov. Naslikal je čudovite prizore beneških procesij in mesto, okronano s svetimi relikvijami. Te prizore so radi pisali tudi kasnejši angleški pisci, npr. William Wey sredi petnajstega, in Sir Richard Guylforde na začetku šestnajstega stoletja. Prvo hvalnico beneške politične tradicije pa je sredi šestnajstega stoletja zapisal William Thomas v svojem delu *History of Italy*, ko je beneški republiki, kot svojo prvo skrb podal svobodo ter njihov prezir nad tiranijo.⁹⁹

Beneški mit se je razširil po celem zahodnem svetu ter v času politične nestabilnosti sedel na plodna tla v mnogih državah, ki so iskale odgovore za notranjo politično (ne)stabilnost. Beneški ideali so bili blizu vsem sredinskim reformatorjem, ki so zavračali tiranijo, vendar so bili vseeno hladni do splošne ljudske demokracije. Noben od teh reformatorjev pa ni imel popolne slike realnega stanja beneške državne ureditve, zato so se te ideje mnogokrat začele spreminjati in iskati primerne prilagoditve. A slika Benetk kot svetilnika svobode in družbene ter politične stabilnosti je ostala kljub poskusom nasprotnikov renesančne republiške tradicije, ki so skušali očrniti beneški mednarodni vpliv s svojimi obtožbami despotske republike, ki z

---

⁹⁸ Muir, *Civic ritual*, 51.

⁹⁹ *Ibid.*, 51-52.

zatiranjem uničuje svobodo svojih državljanov. Nekje med tema podobama je verjetno resnica.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Ibid., 54-55.

Zaključek

V diplomski nalogi sem predstavil razvoj beneškega mita, njegovo uporabo in vpliv na družbene in politične razmere znotraj Beneške republike ter izven njenih okvirjev. Mit se je pokazal za obširnejšega in globljega, kot sem sprva pričakoval. Na začetku sem k njemu pristopil kot k skupku norm in pravil, po katerih so se ravnali Benečani, ter ga mislil kot preplet zgodb in legend, s katerimi so opravičevali svoj položaj v svetu. Nisem pričakoval, da bom spoznal močno izoblikovano ideologijo, na kateri niso slonele le družbene norme in običaji, temveč temelji političnih struktur, ki je bilo orodje za uveljavljanje in širitev moči tako beneškega plemstva kot tudi same republike. Nisem pričakoval ideje, ki je še stoletja po tem, ko se je izoblikovala v vrhunec republikanske ideje o svobodi in suverenosti, navdihovala pobudnike reform in revolucionarje; ne samo znotraj mej beneškega posestva in okolice, ampak celo izven meja Evrope.

Ker je bil beneški mit tako globoko prepleten v tamkajšnji družbi, politiki ter medrazrednih odnosih, sem dobil z raziskovanjem lep vpogled v marsikateri aspekt Beneške republike. Že v začetku devetega stoletja, ko se je ideja o Benetkah kot mestu, blagoslovljenem od Boga, začela razvijati, se je mit prepletal s sakralnim aspektom družbe. To se kaže že v simbolih oblasti, zlasti v čaščenju svetega Marka. Tako se je iz tega prepričanja, beneške pobožnosti in medsebojne solidarnosti osnoval eden izmed temeljev za kasnejšo obliko mita kot ideologije o pravičnih, dobrodušnih in častnih pripadnikih republike. Ta aspekt pa ima tudi zelo oprijemljive oblike. *Scuole Grandi* in ostale dobrodelne institucije so kot ene izmed faktorjev stabilnosti Beneške republike izjemno zanimiva podlaga za raziskovanje medrazrednih odnosov.

Prav zaradi te prepletenosti mita v beneškem vsakdanu in posledičnega navezovanja na mnoge aspekte beneške družbe, so se ob pisanju diplomske naloge sproti pojavljala nova raziskovalna vprašanja. Kot enega izmed glavnih želim izpostaviti beneško posebnost, razred *cittadinjev*, sloja profesionalnih birokratov, ki so predstavljali nekakšen prehodni člen med nobiliteto ter *popolom*. Zaradi omejenega števila virov je tematika slabše raziskana. Zanimiva tema nadaljnjih raziskav bi bil lahko tudi odnos med *cittadiniji* in patriciji, ki se je omejil s *serrato* konec 13. stoletja.

Zanimiv aspekt beneške zgodovine je tudi konsistentna notranja stabilnost republike. Seveda moramo biti pri raziskovanju beneške zgodovine prav zaradi humanističnega zgodovinopisja kritični, vendar se v tem pisanju opazijo tudi posebnosti beneške vlade. Kljub izrazi nezadovoljstva nad mestno politiko in občasnimi izgrede, je Beneška republika uživala višjo notranjo stabilnost kot njene sosede. Skušal sem predstaviti več možnih teorij o beneški stabilnosti, ki sem jih zasledil v obravnavani literaturi. Tista, ki je morda za to diplomsko delo najbolj aktualna, je prav mentaliteta, ki jo spodbuja beneški mit. Ideja o pravi republiki, polni vrlin prednikov, s politično strukturo najbližja Platonovemu idealu »mešane vlade«, ki naj bi že sama po sebi nudila stabilnost ter medrazredno slogo.

Seveda pa sem najbolj natančen pogled dobil v družbeni razred plemičev. Presenetila me je že sestava plemiškega razreda, iz katere je razvidno, da je težko reči, ali je bila za dosego tega statusa pomembnejša plemenita kri ali denar. Nekateri plemiči so bili celo revnejših od bogatejših državljanov. To nakazuje, da beneški vladajoči sloj ni bil sestavljen le iz najbogatejših družin. Hkrati tudi sprejemanje novih družin v veliki svet še v obdobju po *serrati* nakazuje na nekakšno odprtost, ki ne temelji samo na izvoru teh družin. Ta nehomogenost vladajoče elite je tista točka, ki mi nudi pogled preko humanistične retorike. Dejansko stanje moči na vrhu Beneške republike nakazuje neenakomerno porazdelitev, nepotizem in oligarhijo. Prav ta sloj ljudi je pisal, oziroma sponzoriral pisce, ki so ustvarili beneški mit, ki so mu nasledle mnoge generacije. In prav to razumevanje novejša raziskovanja zgodovinarjev izpostavljajo kot najbolj ključno pri raziskovanju beneške ideologije, saj lahko le tako dobimo globlji vpogled v odnose znotraj Beneške republike.

Beneški mit je v svojem času vplival na velike državne tvorbe in njihov politični razvoj ter širil beneško veljavo po svetu. V nekem smislu deluje še danes. Benetke še vedno vabijo množice s svojo lepoto in mističnostjo, njihova zgodovina pa navdušuje že več generacij zgodovinarjev. Čeprav se raziskovanje beneške zgodovine in nedavna historiografska dela skušajo vedno bolj odmikati od humanistične retorike mita, je njegova privlačnost neizpodbitna. Na nek način je tudi ta diplomatska naloga tako plod fascinacije nad Beneško republiko.

Literatura

- Crouzet-Pavan, Elisabeth. *Venice Triumphant; The Horizons of a Myth* (Baltimore, Maryland, 2002).
- Fenlon, Iain. *The Ceremonial City; history, memory and myth in renaissance Venice* (New Haven, Connecticut, 2007).
- Lane, Frederic Chapin. *Venice: a maritime republic* (London, 1973).
- Muir, Edward. *Civic ritual in renaissance Venice* (Princeton, 1981).
- Queller, Donald E. *The Venetian patriciate; reality versus myth* (Champaign, Illinois, 1986).
- Romano, Dennis. *Patricians and Popolani; the Social Foundations of the Venetian Renaissance State* (Baltimore, Maryland, 1987).
- *Venice Reconsidered: The History and Civilization of an Italian City-State, 1297-1797*, ed. John Martin, Dennis Romano (Baltimore, Maryland, 2000).